

”Guds fravær når dagene er vonde”

- Om mennesker i kriser som opplever Gud fraværende

Navn: Inger Johanne Kristiseter

Emnekode: AVH501

Emnenavn: Avhandling 30 studiepoeng

Master i diakoni

Vårsemesteret 2011

Veileder: Førsteamanuensis og studiedekan Tormod Kleiven

Det teologiske menighetsfakultetet

Forord

Jeg har opplevd det både spennende og utfordrende å jobbe med opplevelsen av den fraværende Gud for mennesker i kriser. Det har vært et interessant og lærerikt skrivesemester. Til tross for dette, ble jeg den siste måneden stadig mer opptatt av at det er godt å vite at alt har en slutt, og nå er tiden kommet for å sette punktum for denne oppgaven. Da er det på sin plass å takke noen mennesker som hatt spesiell betydning i dette arbeidet.

Jeg ønsker å gi en spesiell takk til min veileder Tormod Kleiven som var til god hjelp med å svare på mine spørsmål og gi meg konstruktive innspill i arbeidsprosessen. Enten jeg var full av pågangsmot eller frustrert i forkant av en veiledningsavtale, gikk jeg alltid derfra med nytt mot for det videre arbeidet og mer kunnskap om hvordan jeg kunne løse mine utfordringer. I tillegg vil jeg takke studenter på Menighetsfakultetet for koselige pauser, der vi delte oppgavestatus og oppmuntret hverandre i arbeidet, men først og fremst takk for alle øyeblikk med humor og latter. Videre vil takke jeg familie og venner for fellesskap og omsorg uttrykt på forskjellige måter, dere gav meg fantastiske avbrekk fra skrivingen og motivasjon til å holde ut. Det varmet å merke at dere hadde mer tro på meg enn det jeg selv hadde i mine mest frustrerte øyeblikk.

Etter å ha jobba med opplevelsen av den fraværende Gud i kriser, sitter jeg igjen med en ydmykhet og respekt for alle som strever med sin tro. Jeg håper at de kan bli møtt på en god måte, og at andre mennesker kan forstå hvordan livserfaringer virker inn på troen og gudsbildet. Jeg vil avslutte forordet mitt med en salme av Svein Ellingsen: ”Midt i alt det meningsløse”. Den ønsker jeg skal illustrere at til tross for alt vi ikke forstår, tvil, mørke, smerte og all ondskap - kan vi likevel få hvile i visshet om Gud er med gjennom både de gode og de vonde dagene.

Midt i alt det meningsløse

Midt i alt det meningsløse
som vi møter her på jorden,
blir vårt hjertes skrik til bønn.
Gud, vi roper: Om du finnes,
finn oss, redd oss når vi synker
i vårt eget tomhets-mørke.

Kom vårt sprenge liv i møte!
La oss i vår trengsel merke:
Under alle dyp er Du!
La oss gripe dine løfter:
Ingen makt skal kunne skille
oss fra Kjærlighetens allmakt.

Selv om ubesvarte hvorfor
stadig dirrer i vårt hjerte,
ber vi, Herre: Gi oss tro,
tro på deg som kjemper med oss
fylt av kjærlighet, i nærkamp
mot det ondes makt i verden.

Om vi seirer eller synker,
skal vårt svake liv bli båret
gjennom liv og gjennom død.
Gud, vi roper: Du som finnes,
finn oss, redd oss, la din nærhet
bli vårt lys i tvilens mørke.

Svein Ellingsen¹

¹ Verbum 1997: Salmer 1997, salme 75

Innhold

1	Innledning	7
1.1	Bakgrunn og relevans	7
1.2	Utdypning av tema	7
1.3	Problemstilling og begrepsavklaring	8
1.3.1	Problemstilling	9
1.3.2	Begrepsavklaring og forkortelser	9
1.4	Metodebeskrivelse	11
1.4.1	Presentasjon av metode	11
1.4.2	Materiale	12
1.4.3	Bearbeiding og systematisering av materiale	12
1.4.4	Validitet, reliabilitet og overførbarhet	14
1.5	Forskningsoversikt	16
2	Analyse	19
2.1	Informanter	19
2.2	Utløsende årsaker til at Gud oppleves fraværende	20
2.2.1	Ulike forklaringer og individuelle reaksjoner	20
2.2.2	Maktutfordringer i menighet	21
2.2.3	Å bli rammet av det onde	21
2.2.4	Oppsummering:	22
2.3	Gud annerledes enn forventet	22
2.3.1	Knuste gudsbilder	23
2.3.2	Gud handler ikke som forventet	23
2.3.3	Gud som svikter	24
2.3.4	Gud ble borte	25
2.3.5	Vanskelig å forholde seg til Gud	25
2.3.6	Oppsummering	26

2.4	Opplevelsen av den fraværende Gud	26
2.4.1	Guds fravær eksistensiell betydning	26
2.4.2	Utfordrende å se håp.....	27
2.4.3	Følelsesmessige utfordringer og ensomhet.....	28
2.4.4	Oppsummering.....	29
2.5	Belastende formidling	29
2.5.1	Direkte kontakt med mennesker	29
2.5.2	Skriftlig materiale.....	30
2.5.3	Oppsummering.....	31
2.6	Oppbyggende formidling	32
2.6.1	Direkte kontakt med andre mennesker	32
2.6.2	Skriftlig materiale.....	33
2.6.3	Oppsummering.....	34
3	Teori	35
3.1	Hvordan kan en forstå opplevelsen av den fraværende Gud ut fra teologiske perspektiver	35
3.1.1	Hva kan vi vite om Gud.....	35
3.1.2	Gud i lidelsen	37
3.1.3	Gud som lider / Gud som skjuler seg	38
3.2	Hvordan kan en forstå opplevelsen av den fraværende Gud ut fra religionspsykologiske perspektiver.....	40
3.2.1	Barndommen - betydning for gudsbilder og troen.....	41
3.2.2	Stadier i utvikling av gudsbilder og tro	41
3.2.3	Opplevelsen av den fraværende Gud.....	43
3.3	Hvordan kan en forstå opplevelsen av den fraværende Gud ut i fra sjelesørgeriske perspektiver	45
3.3.1	Viatorisk sjelesorg.....	45
3.3.2	Gudsbilder i sjelesorgens rom.....	47

3.3.3	Klagens betydning.....	50
3.4	Oppsummering.....	50
4	Drøfting	52
4.1	Utløsende årsaker til at Gud oppleves fraværende	52
4.2	Gud annerledes enn forventet.....	54
4.3	Belastende kontra oppbyggende formidling.....	57
5	Avslutning	61
6	Kilder.....	62

1 Innledning

Innledningen min er disponert i fem hovedkapittel som vil føre leseren nærmere inn i tema, problemstilling og metode for denne oppgaven. Hovedkapitlene er: 1.1 Bakgrunn og relevans, 1.2 Utdypning av tema, 1.3 Problemstilling og begrepsavklaring, 1.4 Metodebeskrivelser og 1.5 Forskningsoversikt.

1.1 Bakgrunn og relevans

Jeg har i tre semestre vært med i noe som kalles troshistoriegruppe sammen med studenter fra kullet mitt på masterstudiet i diakoni. I denne gruppa har vi jobbet med sammenhengen mellom liv og tro. Vi har brukt Torborg Aalen Leenderts bok *Når glassflaten brister* i forarbeidet til de enkelte gruppesamlingene. I gruppa har vi delt egne erfaringer knytta til ulike temaer som gjelder oppvekst, gudsbilde, menighet, bønn, synd, lidelse og kall. Selv om jeg tidligere har vært klar over sammenhengen mellom liv og tro, så ble dette enda tydeligere i dette arbeidet. Det er mange spennende problemstillinger innenfor feltet som kunne være spennende å ha som tema for masteroppgaven. Etter hvert fant jeg ut at mitt fokus skulle være på opplevelsen av den fraværende Gud i kriser, for mennesker som har opplevd Gud nærværende før. Gud kan på ene siden være en ressurs og styrke i kriser, eller Han kan oppleves som en byrde, da det virker som Han er fraværende og likegyldig. Jeg ønsker å fordype meg i opplevelsen av Guds fravær, ut fra at dette er en erfaring som ikke har mye fokus i menigheter, men likevel er et relevant sjelesorgsbehov.

1.2 Utdypning av tema

Når mennesker kommer i kriser, vil de ofte søke etter svar på hvorfor det vonde skjer. Mange som har en gudstro, vil også spørre hvordan Gud kan tillate lidelse. Midt oppe i alt som er vanskelig, så er det mennesker som opplever Gud fraværende når de virkelig trenger Han. Jeg synes det er relevant og viktig at en i møte med mennesker i sjelesorg har en forståelse for dette. Tor Johan Grevbo mener at så mye som 80 % av den ”bestilte” sjelesorg, har utgangspunkt i mennesker som opplever at Gud er skjult på en eller annen måte.² Denne påstanden er ikke dokumentert, men den underbygger at det ikke er et sjeldent fenomen.

² Grevbo 2003:16

Opplevelsen av Gud som fraværende er en utfordring, som ikke bare mennesker i vår tid kan streve med. Johannes av Korset (1542-1591) var en spansk mystiker som skrev flere verk, og han skrev også et dikt som heter ”Själens dunkla natt”³. Siden han er den første som benytter dette uttrykket, blir han kalt nattens dikter. Likevel har dette fenomenet eksistert så lenge folk har bedt, og i Bibelen ser vi også hvordan mennesker som ber, strever med opplevelsen av at Gud er langt borte. Johannes har skrevet en forklaring til diktet ” Själens dunkla natt”. Han sier at Gud kan fjerne opplevelsen av Hans nærvær, for at vi skal ha fokus på Han, fremfor å bygge troen på gode følelser. Selv om det er lenge siden Johannes levde, blir han stadig referert og brukt innenfor kristen spiritualitet i dag.⁴

Selv om ubesvarte hvorfor
stadig dirrer i vårt hjerte,
ber vi, Herre: Gi oss tro,
tro på deg som kjemper med oss
fylt av kjærlighet i nærkamp
mot det ondes makt i verden.

- Svein Ellingsen.⁵

Dette utdraget fra salmen “Midt i alt det meningsløse”, synliggjør en tillit til Gud til tross for at mennesket ikke har svar på alle spørsmål, og det skjer vonde ting i verden. Likevel ønsker en å komme til Gud og ha tillit til at Han kjemper mot det vonde. Denne tilliten ser jeg det er utfordrende for Erling Rimehaug og Odd Eidner, som er mine informanter, å bevare i møte med kriser. De lurer på hvorfor Gud ikke hindrer det vonde, og er mer nærværende i det smertefulle.

1.3 Problemstilling og begrepsavklaring

I denne delen vil jeg utdype og begrense temaet knytta til opplevelsen av den fraværende Gud for mennesker i kriser. Dette vil jeg gjøre ved å presentere min problemstilling og avklare ulike begreper i denne.

³ Johannes av Korset 1978: *Själens dunkla natt*. Karmeliterna: Helsingborg

⁴ Livbjerg 2002:9, 142-144 og Wikström 2008:150

⁵ Verbum 1997: Salmer 1997, salme 75

1.3.1 Problemstilling

Hvordan kan en innenfor sjelesørgerisk kontekst forstå mennesker i kriser som opplever Gud fraværende?

1.3.2 Begrepsavklaring og forkortelser

Jeg vil definere “sjelesorg” slik det er gjort hos Grevbo. Pastoral care, alminnelig sjelesorg, ”er betegnelsen på den basale sjelesørgeriske virksomhet, som på grunnlag av Guds ord og vilje består i å følge ett eller flere medmennesker i deres vitale relasjoner med støttende og utfordrende omsorg i gode og onde dager.”⁶ I denne oppgaven vil min forståelse av sjelesorg være konsentrert om en retning beskrevet som den viatoriske sjelesorg hos Grevbo. Denne retningen vil jeg gjøre nærmere rede for i kap. 3.3.1.

Med “forstå” mener jeg å sammenkoble mine funn i analysen og de teoretiske perspektiver slik at en sjelesørger kan forstå hvilke elementer som er aktualisert når mennesker opplever Gud fraværende. Jeg ønsker også å skrive om hvordan en kan møte denne opplevelsen i sjelesorgsamtaler, selv om hovedvekten min er på å forstå opplevelsen. Vil gjøre oppmerksom på at en person som søker sjelesorg, kalles konfident. Begrepet “gudsbilder” benyttes innenfor religionspsykologi, psykologi og filosofi.⁷ Jeg har valgt at gudsbilder skal være en sentral del av hvordan sjelesørgeren kan forstå mennesker som opplever Gud fraværende. Jeg så på dette som en mulig tilnærming i begynnelsen av arbeidet, samtidig som biografiene var med på å bekrefte dette. Gudsbildet ”har å gjøre med de komplekse og mangfoldige følelser, erfaringer og erindringer som preger de personlige opplevelsene i relasjon til Gud.”⁸ Hvilke gudsbilder en har vil være relevant når en opplever Gud som fraværende, for da viser det seg nemlig at Gud ikke er den en trodde. Gudsbilder kan omtales både i entalls- og flertallsform. Gud i oppgaven min er den kristne Gud, og jeg omtaler Han derfor med stor forbokstav.

Jeg ønsker å presisere nærmere hva en skal forstå med krise i denne sammenheng med utgangspunkt i Johan Cullberg. Krise er en tilstand som innebærer at ”tidligere erfaringer og innlærte reaksjoner ikke er tilstrekkelige til å forstå og beherske den aktuelle situasjon.”⁹ Hva

⁶ Grevbo 2006:476

⁷ Andersen 2009:283-287

⁸ Sønderbo 2003:21

⁹ Cullberg 2007:14

som er den utløsende situasjonen, vil avgjøre om krisen blir kategorisert som traumatisk krise eller utviklings-/livskriser. Traumatiske kriser har utgangspunkt i uforutsette vanskelige ytre belastninger, eksempel på dette er dødsfall i nær familie, økonomisk ruin, uventa oppsigelse fra arbeidslivet. Utviklings- og livskriser er knytta til det som kan kategoriseres som hendelser som tilhører det normale livet, men som for noen kan oppleves som spesielt vanskelige å takle. Dette kan være knyttet til å få barn, å bli pensjonist, å begynne å jobbe etter å ha vært hjemmeværende i lengre tid. Dette er mer normale hendelser, og på denne måten vil en ikke si at det er plutselige og uventa vanskelige ytre belastninger som er årsak til krisen, slik som det er ved traumatiske kriser.¹⁰

I oppgaven min skiller jeg ikke mellom de tidligere nevnte hovedtypene av kriser. Det skyldes at biografiene ikke alltid er like tydelige på bakgrunnen for krisen. Eidner forteller at han mister to barn, og opplevde dermed at Gud også ble borte. Hans krise kan kategoriseres som traumatisk. Rimehaug forteller ikke mye om omstendighetene til at han opplevde depresjon og åndelig mørke. Han skriver at det kan være ulike grunner til mørke, men utdyper ikke noe om årsakene hos seg selv. Kriser handler ofte om følelser og opplevelser av eksistensiell karakter. Følelser av eksistensiell karakter kan knyttes til i hvilken grad en opplever samhørighet og meningsopplevelse i det som skjer. Å miste noe som er en viktig del av livet, vil føre til sorg og tomhet.¹¹ Slik forteller også Eidner og Rimehaug, når de opplevde at Gud ikke lengre var der. Det er normalt i kriser å spørre hvorfor og hvordan dette kunne skje, og i tillegg vil en ofte klage over hvor meningsløst og urettferdig situasjonen er. Det er også naturlig å rette disse spørsmålene mot Gud, spesielt viss en tror på Han.¹² Her ser vi hvilken betydning gudsbilder har i møte med kriser, og alle de spørsmål de reiser om hvor Gud er, hvordan Han kan tillate dette osv.

Forkortelser

I oppgaven gjør jeg rede for de forkortelser jeg bruker etter hvert i teksten, med unntak av disse:

GT: Det gamle testamentet

NT: Det nye testamentet

¹⁰ Cullberg 2007:14, 15

¹¹ Cullberg 2007:105-106

¹² Cullberg 2007: 106, 107, 131

1.4 Metodebeskrivelse

Metodebeskrivelsen vil først ha en presentasjon av metoden jeg har brukt, deretter materialet som er hentet fra to biografier, så vil fokuset være på bearbeidingen og systematiseringen av materialet. Tilslutt vil jeg gå inn på begrepene validitet, reliabilitet og overførbarhet og si noe om hvilken relevans de har i oppgaven min.

1.4.1 Presentasjon av metode

I denne oppgaven har jeg benyttet meg av empirisk materiale av kvalitativ art. "Empiri er utsagn om virkeligheten som har sitt grunnlag i erfaring, ikke i synsing."¹³ Kvalitativ forskning vil sammenlignet med kvantitativ forskning, gå mer i dybden fremfor bredden på det som skal undersøkes. Forskningen har som mål å få en bedre forståelse av sosiale fenomener, dette kan være knyttet til mer innsikt i personlige og sensitive emner. De mest utbredte kvalitative metoder har vært å innhente empiri gjennom intervju, feltarbeid eller observasjon. Jeg har ikke brukt noen av disse fremgangsmåtene, men i stedet benytter jeg meg av tekst som nedskrevet og gjengitt av andre. Mitt empiriske materiale er basert på dokument analyse av to biografier, med tema-analyse som tilnærming. Temasentrerte tilnærminger innebærer presentasjoner av kildene der fokuset er på ulike tema. På denne måten sammenligner jeg funn om ulike tema fra informantene mine, og motivasjonen er å kunne gå i dybden på disse.¹⁴

Silverman skriver at fordeler ved bruk av materiale som andre har skrevet, er at det finnes et stort utvalg av tekster å velge i. Videre er materialet lett tilgjengelig, og det er skriftlig bearbeidet.¹⁵ På denne måten slipper jeg å bruke tid på spørreskjema, gjennomføring av intervju og nedskrivning av data. Jeg kan i stedet gå rett til biografiene og finne det jeg leter etter. Ulempene er at informantene selv har skrevet disse. Dersom jeg hadde intervjuet dem, kunne jeg observert kroppsspråk, stilt de spørsmålene og eventuelle oppfølgingsspørsmål jeg ønsket å få svar på. Dette er ikke mulig når forfatteren selv har satt sitt fokus på teksten, og det er ikke sikkert alle detaljer jeg er interessert i kommer frem.

I tillegg til empirisk materiale vil jeg bruke teori hentet fra teologiske, religionspsykologiske og sjelesørgeriske perspektiver. Jeg har valgt ut teori fra ulike

¹³ Johannessen, Tufte og Christoffersen 2010:36

¹⁴ Thagaard 2009:11-13, 171

¹⁵ Silverman 2006: 153-157, 194-195

fagdisipliner for å kunne få en mer nyansert tilnærming til temaene. I drøftingene vil funnene i analysen og teorien sammen med min stemme, svare på problemstillingen.

1.4.2 Materiale

Biografiene jeg har brukt i oppgaven min er *Når Gud blir borte* av Erling Rimehaug og *Den doble sorgen* av Odd Eidner. Jeg velger å kalle Eidner (E) og Rimehaug (R) for informanter, siden de gir meg empirisk materiale knytta til problemstillingen min. Jeg plukket ut biografiene, med utgangspunkt i at de beskriver vanskelige livssituasjoner, og i tillegg hvordan denne prosessen virket i forhold til troen. Det er mange biografier som beskriver livssituasjoner, men som ikke gir et like utfyllende bilde av den åndelige veien i denne prosessen. Sitatene jeg har brukt i oppgaven står i kursiv, de er hentet fra biografiene i sin helhet, og jeg har vist til sidetall så det er lett for leseren å finne de igjen. Begge informantene har til felles at de trodde på Gud, men opplevde at Han ble fraværende. Det er i prosessen når Gud oppleves fraværende, at jeg har brukt deres sitater, tanker, følelser og erfaringer for å kunne få en forståelse av hvordan dette kan oppleves. Begge informantene finner også tilbake til troen på Gud, og at Han er nær alle dager, til tross for at de ikke alltid opplever det slik.

1.4.3 Bearbeiding og systematisering av materiale

Nå vil jeg fortelle om arbeidet med analysen. Jeg leste biografiene i første omgang for å finne ut hvordan de var bygd opp og bli kjent med innholdet, mens jeg hadde problemstillingen i bakhodet. Deretter leste jeg biografiene for andre gang, og skrev ned alle sitater som kunne knyttes til opplevelsen av den fraværende Gud. Det handlet om beskrivelser knytta til at Gud ble borte, hvordan de opplevde det, omstendigheter og mennesker rundt informantene, hva som oppmuntret dem og hva som var nedbrytende. Sitatene omhandlet hvilke tanker, følelser og opplever de hadde i forkant, underveis og etterpå. Disse notatene samlet jeg i et dokument per biografi, og dermed satt jeg med et materiale på 26 sider. Nå kom tiden for å avgrense og sette tydeligere fokus. I denne prosessen så jeg på hvilke tema de ulike sitater uttrykte. Ut i fra dette, så jeg på hvilke kategoriseringer jeg kunne lage. Jeg endte opp med å se at det var noen emner jeg hadde en del utfyllende materiale på, og som var nyttige vinklinger for oppgaven. Disse 5 hovedkategoriene var: Beskrivelser av den fraværende Gud, selvforståelse/opplevelse når Gud er fraværende, utløsende årsaker til at Gud opplevdes fraværende, møte med medmenneskers formidling som forsterket opplevelsen av den fraværende Gud, og møte med

medmenneskers formidling som ga trøst. Etter at jeg hadde kategorisert sitatene innenfor disse hovedkategoriene, gikk jeg videre med å analysere hva det enkelte sitat uttrykte, eksempel på dette er gudsbilder som ikke holdt i møte med livet. Ut fra dette plukket jeg ut de sitater jeg brukte i oppgaven min. Det var viktig at sitatene skulle gi en best mulig forståelse knytta til hovedkategoriene og problemstillingen min. På denne måten var det viktig for meg å få frem et balansert og nyansert bilde av situasjonen, og vektlegge begge informantene sitt perspektiv. Ofte kunne jeg peke på likheter mellom Rimehaug og Eidner, men noen ganger virket det som sitatene uttrykte noen forskjeller. Hovedoverskriftene i oppgaven er noe forandret fra hovedkategoriene i analysen. Dette har handlet om å presisere bedre hva innholdet dreier seg om, og kunne bruke tydelige og gode formuleringer. Nå har jeg endt opp med følgende hovedoverskrifter for analysedelen i oppgaven: Utløsende årsaker til at Gud oppleves fraværende, Gud annerledes enn forventet, opplevelsen av den fraværende Gud, belastende formidling og oppbyggende formidling. Bakgrunnen for systematiseringen er at leseren skal få best mulig oversikt over de temaer jeg opplever mest relevante.

Det jeg kunne gjort annerledes i arbeidet med analysen, var å utarbeide hovedkategoriene før jeg plukket ut relevante sitater fra biografiene mine. Da ville kategoriene bestemt funnene, men hos meg ble det omvendt, med utgangspunkt i funnene ble kategoriene utformet. Dette gjorde jeg for å være åpen for hvilke fokus og opplevelser informantene hadde. Jeg mener at jeg ikke hadde tilstrekkelig forutsetning til å lage kategorier, før jeg hadde plukket ut relevante sitater.

Jeg prøver å se sammenhengen sitatene jeg anvender står i, slik at de ikke blir brukt for å illustrere noe annet enn det informantene ønsket å formidle. Likeså ønsker jeg å yte informantene den rettferdighet at jeg etterstreber å få frem deres historie, og at jeg ikke overtolker sitatene deres. Likevel må jeg være ydmyk på at det kan være at jeg ikke alltid formulerer meg slik de ville ha gjort, og at kanskje noe er misvisende og feil. Denne risikoen tar jeg ved å uttale meg om andres fremstillinger om eget liv. Jeg har prøvd å uttale meg så korrekt og ydmykt som mulig, men likevel er det ikke sikkert at jeg alltid har lyktes, og da vil jeg beklage dette.

En fordel med materialet er at det er informantene som har skrevet biografiene om eget liv. På denne måten vil det være førstehåndskjennskap. Det er et av spørsmålene som avgjør kvaliteten på materialet som benyttes i dokumentanalysen, i følge Pål Repstad.¹⁶

¹⁶ Repstad 2007:136

1.4.4 Validitet, reliabilitet og overførbarhet

Det finnes tre ulike begreper utarbeidet innenfor kvantitativ forskning som sier noe om i hvilken grad forskningen er i overensstemmelse med virkeligheten, og disse benyttes også innenfor kvalitativ forskning. "Et grunnleggende spørsmål i all forskning er datas pålitelighet. På forskningsspråket betegnes dette som *reliabilitet*, fra det engelske *reliability*, som betyr *pålitelighet*. Reliabilitet knytter seg til nøyaktigheten av undersøkelsens data, hvilke data som brukes, den måten de samles inn på, og hvordan de bearbeides."¹⁷ I arbeidet med biografiene benytter jeg meg av allerede nedtegnet skriftlig materiale. Jeg har ikke kontroll på hva de velger å skrive om, hva de utelater, hva de har glemt eller ikke ønsker å si. Jeg har heller ingen mulighet til å stille spørsmål for å finne ut det jeg ønsker å vite. På denne måten har jeg ikke noen innvirkning på materialet jeg anvender. Jeg har prøvd å etterstrebe reliabilitet i min tilnærming til kildene, men det har vært utfordrende. Når jeg har plukket ut et sitat, så har jeg oppdaget at informantene motsier seg selv eller nyanserer dette et annet sted. Dette er noe av det jeg synes har vært vanskeligst, fordi jeg ikke har mulighet til å stille oppfølgingsspørsmål eller sjekke at jeg forstår informantene rett. For å unngå at jeg misforstår dem, har jeg sammenlignet sitater om ulike tema for å se om de nyanserer, bekrefter eller motsier hverandre. Jeg mener at jeg har fått frem hovedtrekkene i informantenes opplevelse av Gud som fraværende, men at det i noen tilfeller kan være noen faktorer jeg ikke har gredd å få tydeliggjort slik informantene opplevde det. På denne måten tenker jeg at det hadde vært lettere å få pålitelige og presise informasjoner ved et intervju. Tidsperspektivet vil imidlertid gjøre det vanskelig å huske erfaringene på samme måte som de opplevdes. Dersom en annen forsker brukte mine kilder, så ville ikke resultatet avvike i nevneverdig grad fra det jeg har funnet ut. Ut fra dette mener jeg å oppfylle kravet om reliabilitet, da gjentatte målinger skal gi samme resultat.¹⁸ Jeg har også forklart hvordan jeg har gått frem i analysen min, slik at andre kan vurdere hvor pålitelig arbeidet mitt er.

"Validitet handler om gyldigheten av de tolkninger undersøkelsen fører til. Forskeren bør gå kritisk gjennom grunnlaget for egne tolkninger."¹⁹ Min analyse vil ikke være objektiv, den vil være preget av min bakgrunn og forståelse som student. Dette handler både om faglig kompetanse, men også mitt personlige ståsted først og fremst knytta til min kristne tro og gudsrelasjon. Jeg har vært bevisst på dette, og ønsket ikke at dette skulle gå på bekostning av gyldigheten ved studiet mitt. Derfor prøver jeg i størst mulig grad å frem informantenes

¹⁷ Johannessen, Tuft og Christoffersen 2010:40

¹⁸ Widerberg 2001:18

¹⁹ Thagaard 2009:190, 201-202

opplevelser, og at jeg sjekker om min forståelse av deres sitater finner støtte eller motvekt i noe annet de uttaler.

”Begrepet overførbarhet knytter vi til vurderinger av spørsmålet om tolkninger som er basert på en enkelt undersøkelse, også kan gjelde i andre sammenhenger.”²⁰ Med andre ord vil det si at de resultater jeg har kommet frem til i denne oppgaven, kan overføres til lignende tilfeller, og at det ikke bare gjelder for mitt utvalg. Da jeg kun har to informanter, har jeg ikke mulighet til å si noe generelt om opplevelsen av Gud som fraværende. Det kan imidlertid gi en forståelse av hvordan dette oppleves for dem, og noe av dette vil andre kunne kjenne seg igjen i. På denne måten tenker jeg at overførbarheten ikke handler om å kunne si noe generelt om opplevelsen av Gud som fraværende. Vi mennesker tenker, forstår og opplever verden ulikt – og dette vil også være knyttet til denne erfaringen. Derfor vil det variere i hvilken grad andre kjenner seg igjen i hvordan informantene beskriver dette. Likevel tenker jeg det viktigste de har satt fokus på, er smerten i situasjonen og ønsket om at andre skal forstå, og jeg tror nettopp dette kan være noe en sjelsesørger har nytte av. Han kan i stedet for å tro at han vet hvordan konfidenten har det, spørre og prøve å skjønne hvordan det mennesket som er i sjelsorgsamtale opplever at Gud er fraværende. Konklusjonen er at overførbarheten er begrenset siden jeg har et lite utvalg, og det er et tema som oppleves individuelt. Ved et større utvalg kunne en sett flere faktorer som forekom hos mange. Siden dette er en personlig opplevelse, så vil det likevel oppleves individuelt.

Det er en svakhet ved studiet mitt at ytre sett er informantene mine forholdsvis like, da de er menn i 50-60 årene som er aktive i arbeidslivet. Rimehaug skrev artikler om hvordan han opplevde det åndelige mørkt mens det pågikk. Dette ble senere utgitt i en bok, men han har ikke bearbeidet det i etterpåkløkskapens lys. På denne måten deler han ting slik han opplevde det mens det foregikk. Eidner skrev en artikkel i et fagtidsskrift og holdt noen foredrag om temaet, og ble deretter utfordret av forlaget om å skrive bok. I sin bok ser han tilbake på det han opplevde, samtidig som det meste av det han opplevde ikke blir kommentert ut i fra der han er i dag. Likevel er det nok en del detaljer, følelser og tanker som blir vinklet på en annen måte, enn om han hadde skrevet det mens han opplevde dette. Jeg har ikke kontroll over hva som er utelatt, hva de har glemt, finpusset eller overdrevet på. Jeg oppdaget flere ganger at jeg kunne tenke meg å vite mer både om bakgrunnen og forståelsen for det de tenkte og følte.

²⁰ Thagaard 2009:22

Det blir hevdet at kvalitative analyser, og da i første rekke temasentrerte tilnærminger, ikke uttrykker et helhetlig perspektiv.²¹ Denne kritikken har jeg forståelse for, da jeg i arbeidet mitt har valgt å konsentrere meg om utvalgte tema, som kan gjøre at dette vil gå på bekostning av helheten. Tiltross for at det ikke er mulig å gi en fullstendig oversikt over helheten, etterstreber jeg å bruke sitater som samstemmer med helheten, i den grad jeg vet noe om denne.

1.5 Forskningsoversikt

Først av alt vil jeg si at dette ikke er noen fullstendig oversikt over forskning og kilder innenfor emnet mitt. Jeg har valgt ut primært nordiske kilder, men også et par internasjonale kilder som er relevante i norsk kontekst. Oversikten har utgangspunkt i min problemstilling, og videre at det skal kunne kategoriseres innenfor mine faglige perspektiver (teologiske, religionspsykologiske og sjelesørgeriske). De er plukket ut med utgangspunkt i at de tar for seg utfordrende gudsbilder knytta til kriser eller livserfaringer, eller hvordan vi kan forstå Gud ut fra det vanskelige som skjer og/eller at Han virker fraværende.

Hva er vel mer naturlig enn å begynne denne oversikten med Ana-Maria Rizzuto sin forskning knytta til hvordan vi danner gudsrepresentasjoner. Hun viser hvordan foreldres møter med barnet danner grunnlag for utvikling av gudsrepresentasjonene. Senere påvirker andre mennesker og livserfaringer, i hvilken grad vi forholder oss til Gud og hva vi tenker om Han. Hun utgav boken der hun gjør rede for dette i 1981: *The birth of the living God*. Tiltross for at det er 30 år siden denne kom ut, ser jeg at litteratur og oppgaver i dag har Rizzuto som en selvsagt del av kildene.

Anders Næss skrev i 1998 sin spesialavhandling på teologistudiet ved Menighetsfakultetet: *Våre gudsbilders fødsel, form og funksjon i psykoanalytisk perspektiv*. Han bruker teori hovedsakelig fra Freud og Rizzuto. Mot slutten av oppgaven skriver han om sjelesorg til mennesker med vanskelige livserfaringer og et negativt gudsbilde. Her fokuserer han på hvordan nye erfaringer med gode menneskelige relasjoner, for eksempel gjennom møte med sjelesørger, kan endre vanskelige gudsbilder.

Helene Horsfjord skrev sin fordypningsoppgave i systematisk teologi i 1998 ved Det teologiske fakultetet: *Kvinnens gudsbilde i lys av en overgrepsfortelling*. Dette er en kvalitativ undersøkelse som viser hvordan livserfaringer påvirker gudsbildet. Hun har intervjuet 8

²¹ Thagaard 2009:171

kvinner om deres gudsbilde i perioden de ble utsatt for overgrep, og hvordan dette har endret seg frem til i dag. I sammendraget peker hun på endringen i gudsbildet fra at det i overgrepssperioden var enten klart positivt eller negativt, og til i dag der det er usikkert og dobbelt. Det mest utfordrende for kvinnes gudsbilder i dag er å vite hvem Gud egentlig er, om Han ønsker det vonde og hvorfor Han ikke hindrer det.

Daniel J. Louw skrev i 1999 artikkelen ”Diagnostic Criteria for an Assessment of God-Images in Pastoral Counselling”.²² Louw er professor i praktisk teologi og sjelesorg/åndelig veiledning på universitet i Stellenbosch, Sør-Afrika. Han tar opp hvordan en kan jobbe med gudsbilder i sjelesorg ved hjelp av tre modeller. Modellene kan brukes forebyggende for at mennesker kan bli bevisste på sine gudsbilder, men også ovenfor mennesker som har opplevd kriser. Dette kan gi en hjelp til å tydeliggjøre hvordan en tolker Gud i møte med kriser og hvilke egenskaper som assosieres med Han. For eksempel om en opplever at Gud er aktiv og gir hjelp i kriser.

Jan-Olav Henriksen er teolog og ansatt som professor ved menighetsfakultetet. Jeg ønsker å trekke frem en av bøkene han har skrevet. I *Gud-fortrolig og fremmend* (2001) skriver han om at det er en del ting vi kan vite om Gud, men på den annen side er Gud annerledes enn alt annet, derfor er det mye vi ikke kan vite og forstå om Hans vesen. Han tar også for seg hvordan lidelse og det som skjedde i Auschwitz stiller det tradisjonelle gudsbildet knytta til Guds allmakt på prøve. Hvordan vi kan forstå Gud i møte med lidelsen beskrevet hos Henriksen, vil jeg komme nærmere tilbake til i del 3.1.

Torborg Aalen Leenderts er sosionom med videreutdanning i familierapi, og jobber nå ved Høyskolen Diakonova. Hun utgav i 2005 boka jeg nevnte i forbindelse med troshistoriegruppearbeidet: *Når glassflaten brister. Om brytningen mellom livet og troen*. Denne boka bygger på teologisk og psykologisk innsikt i kombinasjon med egen arbeidserfaring. Boka tydeliggjør hvordan livserfaringer påvirker troen, og hvordan mennesker med vanskelige livserfaringer kan ha et skadet gudsbilde som gjør det vanskelig å ha tillit til Gud. Forfatteren viser ved hjelp av teori og erfaring hvordan bearbeiding av livserfaringer kan føre til endring i tillit til seg selv, andre mennesker og Gud.

Hanne Dyrendal, skrev en masteroppgave i 2007 da hun var student ved profesjonsstudiet i teologi ved Det teologiske menighetsfakultet. Den heter: *gud eller Gud må det være enten - eller? En objektrelasjonsteoretisk fortolkning og en teologisk vurdering av menneskets indre gudsbilder*. Hun tar for seg teori fra teologiske og psykologiske disipliner.

²² Artikkel i Bisschops, R. og Francis, J. Metaphor, Canon and Community. Jewish, Christian and Islamic approaches.

Hun påpeker at når mennesker syns det er utfordrende å forholde seg til Gud, så handler det om gudsrepresentasjonene. Videre skriver hun om Guds åpenbaring ut fra teologiske perspektiver. Hun trekker konklusjonen om at vi kan vurdere våre gudsrepresentasjoner opp mot åpenbaringen om Gud, og korrigere disse ut fra Jesus slik Han fremstilles i Bibelen. Likevel skriver hun at både gudsrepresentasjonene og Guds åpenbaring er nødvendige og viktige, slik at en tar hensyn både til det psykologiske og teologiske i forståelsen av menneskers gudsbilder.

Eskil Skjeldal, er teolog og for tiden stipendiat ved systematisk teologi på menighetsfakultetet. I 2009 gav han ut en samling med essay i boken: *den svake Gud*. Han viser til ulike bibeltekster og historiske begivenheter som utfordrer bildet av en allmektig Gud, og mener at Gud må forstås som avmektig. Dette kommer først og fremst til uttrykk i to av essayene hans: "Guds stillhet. Teologi etter Holocaust" og "For du har kjempet med Gud og mennesker og vunnet".

Tove Gade jobber som sykehusprest i Danmark. I 2010 skrev hun en artikkel i *Tidsskrift for sjelesorg*, som jeg også anvender i denne oppgaven: "Hvem er Gud, når livet gjør ondt? Korsteologi og trinitetsteologi når troen på en almægtig Gud ikke er det eneste svar". I denne skriver hun om hvordan sjelesørgeren kan hjelpe konfidenter i kriser til å utvide gudsbildet. Innspillene er knyttet til forsynstanken, tanker om den skjulte og åpenbarte Gud fra Jacob Wolf, korsteologi og trinitetsteologi beskrevet hos Moltmann og Jüngel. Gade konkluderer med at hun ønsker at mennesker i kriser kan ha et gudsbilde som de kan forholde seg til i møte med livet, og at de kan tro at Gud er med også i det vanskelige. Hun skriver at konfidenter kan oppleve Guds nærvær gjennom mennesker som formidler omsorg og forståelse.

2 Analyse

Jeg vil først presentere mine to informanter, Odd Eidner og Erling Rimehaug. Så vil jeg gå videre på empiri knytta til opplevelsen av den fraværende Gud hos informantene, ut fra en temasentrert tilnærming. Hovedoverskriftene i denne delen vil være: Utløsende årsaker til at Gud oppleves fraværende, Gud annerledes enn forventet, opplevelsen av den fraværende Gud, belastende formidling og oppbyggende formidling.

2.1 Informanter

Odd J. Eidner (f. 1956) jobber som prest i Bodø. Eidner skriver om hvordan vekten av mange livserfaringer påvirker både troen og livet, i boka som jeg bruker i analysen: *Den doble sorgen. Presten som mistet to barn og troen på Gud*. Jeg vil gi et sammendrag av de livserfaringene som fikk mest betydning. Eidner sørget over at han og kona var ufrivillig barnløse i mange år. Etter hvert får de en datter, Ruth Eli som blir født våren 1994. Hun har en alvorlig medfødt hjerneskade, og de er usikker på hvor lenge hun vil leve. Det er en slitsom, usikker og krevende tid for ekteparet å ha en datter som er så mye syk. Ruth Eli dør når hun er 9 måneder gammel. Etter dette er ekteparet usikker på om de orker å få flere barn, men de bestemmer seg for å ta sjansen. Hanna Marie ble født sommeren 1997, og til deres store glede er hun frisk og utvikler seg normalt. Nå har Eidner en frisk datter han gleder seg over, men han opplever å miste begge foreldrene sine i løpet av to måneder i 1998/1999. Høsten 1999 får paret en sønn, Bjørn Olav, og de får etter hvert bekreftet at han har den samme hjerneskaden som Ruth Eli. Etter 6 måneder med mye sykdom dør han. Når Bjørn Olav dør, mister Eidner troen på Gud. Etter at Ruth Eli døde, føltes troen som en ressurs, men etter at Bjørn Olav døde, blir det umulig å forholde seg til Gud. Hvordan kunne han tillate at dette skulle skje? Å miste ett barn var en ting, men to barn, da gikk det ikke lengre an å koble dette til tilfeldigheter. Etter en prosess der Eidner stilte mange spørsmål, var deprimert og sykemeldt - kunne han igjen greie å forholde seg til Gud og jobbe som prest. Da trodde han ikke lengre på en allmektig Gud, men at Gud hadde vært nær hele tiden selv om han ikke hadde følt det slik.

Erling Rimehaug (f.1947) er samfunnsredaktør i avisen Vårt Land. Han opplevde at Gud som alltid hadde vært der, ble borte. Dette skriver han om i boka *Når Gud blir borte*, som jeg bruker i analysen. Han deler ikke sine livserfaringer i forkant av at Gud oppleves

fraværende, for han tenker at på denne måten kan historien bli mer generell, slik at flere kan kjenne seg igjen i det han skriver. Likevel skriver han at vi reagerer forskjellig i møte med det vi opplever, og noen ganger rammer vonde ting oss på områder der vi er sårbare og ikke har så mye å stille opp med. Om Rimehaug selv erfarte dette, sier han imidlertid ikke noe om. Rimehaug opplever både depresjon, sykemelding og et åndelig mørke. Han sitter igjen med opplevelsen av at Gud som alltid hadde vært der, var blitt borte. Han blir usikker på om han i det hele tatt kan tørre å tro på Gud igjen. I tillegg til smerten over at Gud oppleves fraværende, syns han det er veldig vondt at andre mennesker ikke forstår hvordan han har det. Han ble oppmuntra de gangene han møtte andres forståelse, og spesielt styrkende var det å møte andre som hadde opplevd Gud fraværende selv. Da slapp han å føle at han var alene i det mørket han vandret i. Likeså var det en styrke å lese litteratur som beskrev den situasjonen han var i. Johannes av Korset ble på denne måten en ressurs. Etter hvert opplever Rimehaug igjen Guds nærvær, og tillit til at Gud har vært med hele tiden, til tross for at Han virket fraværende.

2.2 Utløsende årsaker til at Gud oppleves fraværende

I denne delen vil fokuset være på hva informanter sier om utløsende årsaker til at Gud oppleves fraværende. Med det mener jeg om det er noen spesielle hendelser eller erfaringer som førte til at Gud ble borte. Det er begrenset hvor mye informantene har skrevet om dette temaet.

2.2.1 Ulike forklaringer og individuelle reaksjoner

Mennesker søker ofte svar - og vi ønsker å forstå, både oss selv og andre mennesker. Derfor lurer vi på hvorfor ting skjer, og Rimehaug skriver at andre lurer på hvilke erfaringer som dannet grunnlaget for at han opplevde Gud fraværende. Han ønsker ikke å gå inn på dette, og tror at andre kan dra større nytte av hans erfaringer ved at de ikke blir for personlige. Videre sier han at noen har spurt hvilke teologiske oppfatninger som førte han ut i det åndelige mørket, men han selv mener dette har lite med teologi å gjøre. Likevel så sier han noe generelt om hva som kan føre til opplevelsen av Gud som fraværende. *Det er mange veier som kan føre dit. Vi kan miste noen, vi kan bli rammet av sykdom eller ulykke, vi kan bli sveket, vi kan*

selv svike noen, vi kan bli utsatt for misbruk, vi kan miste jobben eller bli satt til side på andre måter (R:11). Og han går inn på at vi reagerer forskjellig på utfordringer. Mange opplever slikt uten å havne i mørket. Noen blir sinte, noen ler, noen ser ut til ikke å merkes av det (R:11). På denne måten sier han at det kan være ulike forklaringer og at alle reagerer individuelt.

2.2.2 Maktutfordringer i menighet

Selv om Rimehaug ikke sier noe om dette er hans egne opplevelser, så engasjerer han seg i maktutfordringer i menigheten. Han tar opp hvordan andre kristne, spesielt de med makt og som vi gir tillit, kan påføre andre noe de ikke ønsker. Det er ikke bare at mennesker behandler en på en uønska måte, men dette vil og kunne ha innvirkning i forhold til gudsrelasjonen. *Det som da skjer, er at Gud blir tatt fra deg. For å forsvare deg blir du nødt til å si nei ikke bare til personene som sviker deg, men til den Gud som de kom på vegne av. Dermed blir Gud gjort til din motstander, til en du må forsvare deg mot og gjemme deg for. Forsvarsverkene mot nye overgrep blir samtidig en mur som stenger Gud ute (R:44).* Han sier at en må si nei til Gud, fordi andre mennesker som gjorde urett representerte Han. På denne måten virker det ikke som han direkte legger skylden på Gud, men på de som kom på vegne av Han. Videre uttrykker han imidlertid at Gud også har skyld ved å være for passiv i forhold til det som skjer. *Gud har sviktet deg. Han lot det skje. Han grep ikke inn da de brukte ham mot deg (R:44).*

Rimehaug forteller videre om at det er viktig hvordan mennesker som har blitt utsatt for ulike overgrep og maktmisbruk i kristen kontekst blir møtt. Noen har betrodd seg til ledere og pastorer, men har opplevd å bli møtt med ansvarsfraskrivelse og ikke blitt tatt på alvor. Dette vil påvirke både tillit, tro og gudsbilder. Så selv om Rimehaug ikke sier noe om hvilke erfaringer han selv har i forhold til maktmisbruk i menighet, så viser han tydelig forståelse og engasjement for dette.

2.2.3 Å bli rammet av det onde

Eidner skriver i motsetning til Rimehaug, en del om hvilke erfaringer han hadde som førte til opplevelsen av den fraværende Gud. *Jeg har erfart hvordan flere episoder til sammen kan*

utløse en sterk reaksjon (E:63). Jeg har beskrevet nærmere hva han opplevde i begynnelsen av analysekapitlet. Helt kort kan jeg si at begge hans foreldre, og to av hans tre barn døde i løpet av kort tid. Det siste av disse dødsfallene (sønnen Bjørn Olav) påvirket imidlertid Eidner på en spesiell måte. *Det var noe rart som skjedde den dagen Bjørn Olav døde. Det var også noe i meg som døde: - troen på en god og trygg Far som har omsorg for sine barn. Gud ble borte for meg, han var ikke i det mørket som jeg nå opplevde* (E:105). Hos Eidner ser vi hvordan flere kriser i løpet av kort tid virket inn på hans gudsrelasjon. Han forteller at når datteren døde fem år tidligere, var Gud en kilde til trøst og styrke. Imidlertid ble det helt annerledes da Bjørn Olav døde. Da virket han til å være overlatt til seg selv, og Gud var blitt borte.

2.2.4 Oppsummering:

Rimehaug sier ikke noe om de utløsende årsaker for hvorfor Gud oppleves fraværende i hans liv, men han mener at det har lite med teologiske oppfatninger å gjøre. Han sier at det er ulike kilder til at Gud kan oppleves fraværende. Han nevner ulike faktorer som setter oss til side, for eksempel dødsfall, sykdom, ulykker, misbruk, svik og tap av arbeid. Videre sier han også at noen mennesker må ta avstand til Gud, fordi andre kristne påfører dem noe uønsket. For å ta avstand fra det de ble utsatt for, må de ta avstand fra Gud. Eidner er mer konkret på hvilke erfaringer han hadde i forkant av at Gud opplevdes fraværende. Han opplevde å miste to barn og begge sine foreldre i løpet av kort tid. Sønnen Bjørn Olav er den siste av hans fire familiemedlemmer som dør, og da opplevde Eidner at Gud ble borte. Jeg ser her at gudsbilder knytta til livserfaringer og kriser, har betydning for hvordan en forstår Gud i møte med det som er vanskelig. Eidner legger mye vekt på livsomstendigheter knytta til at Gud ble borte, men dette kan også forstås som at gudsbildet ikke holdt i møte med livserfaringene. Denne oppfatningen vil jeg utdype videre i det følgende.

2.3 Gud annerledes enn forventet

Vi har sett på utløsende årsaker til at Gud oppleves fraværende, og nå vil vi se på hvordan informantene opplevde at Gud var annerledes enn forventet. Dette er et tema informantene sier mye om.

2.3.1 Knuste gudsbilder

Både Rimehaug og Eidner deler mange av de samme tankene, når de forteller om Gud som ikke møter dem som forventet i møte med livets utfordringer. Rimehaug skriver at Gud møtte han på en annen måte enn det gudsbildet hans gav rom for: *Rundt meg ligger også et gudsbilde i knas* (R:75). Også Eidner forteller om et gudsbilde som ikke lenger holdt i møte med det han opplevde: *Jeg vet ikke hvor den kom fra eller hvordan den oppsto, men plutselig var den bare der - lyden av knust glass for mitt indre øre når jeg hørte ordet "Gud" eller "gudsbilde"* (E:117). Begge deler erfaringen av at gudsbildet ikke holdt i møte med livet. Det de hadde trodd om Gud, stemte ikke i møte med det vanskelige de opplevde. I neste avsnitt vil jeg se mer på hvordan informantene opplevde at Gud ikke møtte dem som forventet i kriser.

2.3.2 Gud handler ikke som forventet

Informantene forteller hvordan Gud møtte dem på en annen måte enn forventet. Rimehaug sier at *Gud viste seg annerledes enn jeg trodde. Mye farlige, mye mer uberegnelig* (R:75-76). Han utdyper videre hvordan Gud viste seg å være mer destruktiv enn han trodde: *Jeg har alltid trodd Gud holdt seg til det oppbyggelige. Men nå har jeg opplevd ham som en som river ned* (R:75). Dette sa han i forbindelse med at Gud rev ned det han trodde han bygde på oppdrag fra Gud. Han sier ikke noe mer om hva dette byggverket var. I tillegg opplevde han også at fundamentet for troen rystes, og det var det enda vanskeligere å skjønne at Gud tillot. Eidner deler og erfaringen med at Gud plutselig viser seg å være annerledes enn hans forventninger. Han synes det blir utfordrende å forholde seg til Gud når det skjer så mye vondt, og lurer på hvordan Gud kan tillate det. Det var i alle fall ikke det han trodde om en allmechtig og kjærlig Gud. *Det var noe rart som skjedde den dagen Bjørn Olav døde. Det var også noe i meg som døde: - troen på en god og trygg Far som har omsorg for sine barn* (E:105). Guds omsorg var ikke slik han trodde, nei Gud selv, var ikke den han trodde. Både Eidner og Rimehaug forteller om det samme med forskjellige ord, om en Gud som ikke møtte dem slik de forventet. Likevel så lurer jeg på om det er noen forskjeller hos de to i disse eksemplene. Det kan virke som om Rimehaug fokuserer mest på måten Gud handler på; han er destruktiv og river ned osv. Hos Eidner kan det selvsagt sies at Gud handler ved å la sønnen dø (dersom en velger å si at det er Gud som gjør dette), men hos han virker det som det kanskje er smerten ved at Gud unnlater å handle, beskytte og vise omsorg – og at sønnen dør, som er størst. Derfor ser det ut som det mest sårbare i dette eksemplet er aktive handlinger hos

Rimehaug, mens hos Eidner er det unnløstelse av handling. Likevel kan nok ikke dette illustrere en forskjell mellom informantene generelt sett, da Rimehaug sier på et annet sted at han ikke skjønner seg på Gud som ikke grep inn (R:44). Derfor er det mulig å lage noe klart skille mellom informantene i forhold til hvordan de tolker Gud i krisen. Da det ser ut som begge både bebreider Gud for direkte handling, og lurer på hvorfor Han unnløter å handle.

2.3.3 Gud som svikter

Informantene beskriver ikke bare at Gud viser seg annerledes enn de hadde tenkt, men de opplever også at Gud svikter. De hadde regnet med Gud, Han skulle i alle fall handle og gripe inn for å beskytte. Imidlertid forteller de at Gud ikke gjorde det. *Gud har sviktet deg. Han lot det skje. Han grep ikke inn da de brukte ham mot deg* (R:44). Rimehaug ser her på Guds svik som mangel på handling i forhold til å gripe inn i det som skjer. Gud blir sett på som den som skal beskytte, men Han unnløter å gjøre det Rimehaug forventet. Det er ikke uvanlig at vi mennesker forventer at Gud beskytter mot lidelser, og når det skjer noe vi ikke forstår, spør vi gjerne hvorfor Gud ikke grep inn. Eidner forteller også om hvordan han føler seg sviktet: *Gud sviktet meg i mitt livs mørkeste stund* (E:150). Eidner beskriver ikke sviket bare knytta til å miste to barn, men like mye i at Gud opplever fraværende etter dette. For det er dette han beskriver som den største sorgen, at Gud blir borte når han opplever så mye tøft. Rimehaug forteller også om hvordan han opplevde at Gud sviktet ved å være fraværende i nødens stund. Ser ikke ut som dette bare kobles til å hindre konkrete opplevelser, men også knytta til å oppleve Hans nærvær i den tøffe tiden etterpå. Så her ser en at det er ulike måter å forstå at Gud svikter på. På den ene siden kan det knyttes direkte til det de opplever av vonde hendelser, og at Gud ikke griper inn for å hindre det. På den annen side kan det forstås knytta til at de har det veldig tøft i etterkant av disse opplevelsene. De opplever at Gud ikke er der for dem som forventet og ønsket, og det føles som et svik. På denne måten kan det tolkes som et dobbelt svik. Først sviket over den konkrete lidelsen, og i neste rekke sviket over å føle at Gud ikke er der i den tøffe tiden etterpå. De opplever å gå med smerten og mørket alene, og føler at Gud ikke bryr seg om deres situasjon og bønner.

2.3.4 Gud ble borte

Rimehaug hadde tenkt at selv om andre ting i livet var usikre, så ville Gud være der. Det ble imidlertid ikke slik han forventet. *Vi vet jo at mennesker svikter. Da skulle Gud stå igjen som vår trygghet. Men jeg opplevde at Gud ble borte* (R:111). Når livet gjør vondt og alt annet svikter, så skulle Gud være det faste og trygge ankerpunktet som ikke kan svikte. Likevel blir opplevelsen annerledes enn forventet. Hvordan skal en forstå at Gud ikke viser seg slik en trodde. Eidner forteller også om at da han trengte Gud mest, blir Han borte. *Guds fravær var en gjennomrystende erfaring. Gud forlot meg da jeg trengte ham mest. Hva slags Gud var det som sviktet meg slik?*(E:113). Det blir veldig paradoksalt dette, at akkurat når det er størst behov for Gud, forteller både Eidner og Rimehaug at Han var borte. *Det er da vi kunne trenge Gud. Men noen av oss opplever at akkurat når vi trenger ham mest, blir Gud borte* (R:12). Kanskje vi kan se en liten forskjell i Guds fravær hos Eidner og Rimehaug, i alle fall slik de uttrykker det. Rimehaug sier at han opplevde at Gud ble borte, mens Eidner er mer konkret på at Gud forlot han. De sitter igjen med den samme konsekvensen i forhold til å oppleve at Gud er fraværende. Likevel blir det å uttale at Gud forlot en, noe annet enn å si at Gud ble borte. Når Gud blir sett på som den som går sin vei, kan ikke dette ses på som noe annet enn et svik. Rimehaug uttrykker imidlertid at han undrer seg over årsaken til at Gud er borte. *Er det jeg eller Gud som svikter?* (R:31). Dette sier han knytta til at Han ikke opplever nærværet. Her ser vi at i prosessen med å finne ut hvorfor Gud oppleves fraværende, undrer han på om det kan være han selv som har sviktet. Rimehaug kommer også med en annen forklaring i forhold til at Gud ble borte. Han sier tydelig at mennesker som blir utsatt for overgrep og lignende krenkelser fra andre kristne, må ta avstand fra Gud for å forsvare seg mot nye overgrep. Det er en selv som sier nei til Gud, men dette er noe en må for å beskytte seg mot nye overgrep, og ta avstand fra den Gud de representerte. Han sier at Gud blir tatt fra en som konsekvens av ugjerningen. Rimehaug er imidlertid ikke tydelig på om dette er hans egne opplevelser, eller om han snakker på vegne av andre.

2.3.5 Vanskelig å forholde seg til Gud

Når Gud viser seg å være annerledes enn forventet, blir det ikke lett å forholde seg til Han. Og når Han i tillegg føles fjern fra livet og smerten, så får det konsekvenser for troen og hvordan en forholder seg til Gud. *Gud er blitt fjern og utilnærmelig.. Jeg vet ikke hvem han er, jeg må verge meg mot ham* (R:47). Rimehaug skriver her at han må verge seg mot Gud. Han forteller

om hvordan han har blitt redd for Gud og ikke syns det er mulig å forholde seg til Han. Rimehaug ser på Gud som motstander, ja til og med en fiende han må beskytte seg mot. *Å forsvare Guds godhet og trofasthet kan være hardt. Særlig når Gud selv er motstanderen* (R:59). Det er ikke bare Rimehaug som ser på Gud som en motstander, Eidner uttrykker også noe av det samme når han sier at Gud er blitt en fiende. *Han som hadde vært min trygghet og mitt vern gjennom livet, han var nå blitt en fiende som jeg måtte beskytte meg mot* (E:115). Her ser man at tryggheten er blitt borte, slik at Gud faktisk oppleves som en fiende. Relasjonen til Gud har plutselig blitt en helt annen, fordi Eidner opplevde at Gud ikke var der for han slik han hadde forventet.

2.3.6 Oppsummering

Vi har vi sett at informantene opplever at Gud ikke møter dem som forventet. De erfarte at gudsbildet ikke holdt i møte med livet, fordi Gud ikke møtte dem i krisen slik de ønsket. Dette handler både om at Gud blir bebreidet for å stå bak det vonde som skjer, og at Han unnlater å handle gjennom å beskytte og vise omsorg. Gud oppleves fraværende i den tunge tiden de går gjennom, og det er vanskelig å forstå at Gud blir borte når de virkelig trenger Han. Dette viser at det kan være lett å forvente å bli skjermet fra lidelser fordi en er kristen, eller at en skal se en mening i det som skjer. Dette vil jeg komme tilbake til både i teorikapitlet mitt og drøftingen. Nå vil jeg gå over på å beskrive nærmere opplevelsen av den fraværende Gud.

2.4 Opplevelsen av den fraværende Gud

Tiden er inne for at jeg vil ta for meg opplevelsen av den fraværende Gud, og det vil være knytta til hvordan det påvirker tanker, følelser og handlinger. Dette er et tema informantene sier mye om.

2.4.1 Guds fravær eksistensiell betydning

Rimehaug uttrykker med store ord hvilken innvirkning Guds fravær har på livet hans. *Hvis jeg taper kampen med Gud og blir stående tilbake uten ham, da er det ikke tilbake noen grunn for å leve. Da er det bare snakk om å eksistere* (R:60). Rimehaug uttrykker ikke bare at det er en

stor smerte, men at det ikke finnes mening å leve uten Gud. Det viser at opplevelsen av Guds fravær og nærvær har eksistensiell betydning, at det handler om å gi livet mening. Da er det heller ikke så rart at smerten ved Guds fravær blir så stor, når han føler at han mister noe som er så viktig for han. Eidner opplever også at Guds fravær har en stor påvirkning på hvordan han har det. *Sorgen over Gud som ble borte var faktisk enda vanskeligere å takle enn sorgen over gutten som vi mistet. Jeg kjente en voldsom indre smerte som gjorde livet mitt uutholdelig* (E:86). Dette sitatet uttrykker noe av det samme som Rimehaug sier om hvor viktig Gud er for at livet skal ha mening. Imidlertid uttrykker Eidner med et annet sitat enda klarere hvor stor betydning Gud har for livet hans. *Og da Gud forsvant, raste også grunnmuren – selve fundamentet for livet mitt, sammen.. Hele livet mitt lå i ruiner. Ruinene av et istykkerslått liv* (E:86). Det viser seg for dem begge, at Guds fravær gjør livet mindre meningsfullt, og at dette er en smertefull erfaring.

Rimehaug forteller om hvordan Guds fravær førte til at han oppdaget hvor viktig Guds kjærlighet er. *Guds fravær får oss til å oppdage hvor dypt vi elsker ham, samtidig som vi ikke lenger tror at han elsker oss.. Da oppdager jeg at det er umulig å leve uten hans kjærlighet* (R:24-25). Videre sier han at denne oppdagelsen er det ikke lett å finne noen trøst for. *Dette er fraværets dypeste smerte, dit ingen bibelord eller trøstesalmer trenger inn* (R:25). Han sier at fraværets dypeste smerte er å være usikker på om Gud fortsatt elsker oss. Eidner skriver om hvor viktig det er å kunne holde fast i Guds kjærlighet. Mot slutten av boken kommer han frem til at Gud er nærværende, til tross for at han ikke alltid føler det slik. Gudsbildet hans blir konsentrert rundt en Gud som er kjærlig og avmektig. Han kunne ikke forkaste bildet av en kjærlig Gud, men må i stedet legge bort bildet av en allmektig Gud. For det er viktigere å kunne stole på Guds kjærlighet enn Hans allmakt, skriver Eidner. Her har vi sett et stort element ved smerten over Guds fravær, som handler om tvil knytta til om Gud virkelig elsker og bryr seg om oss.

2.4.2 Utfordrende å se håp

Rimehaug beskriver hvordan Guds fravær påvirket hvordan han så på omgivelsene. *Jeg visste ikke at det var Gud som ga verden farge. Ikke før både han og fargene forsvant.. Hvorfor er det som om fargene blekner?* (R:47). Det som kunne vært interessant her, var å vite om det var slik at da Gud ble borte, forsvant også fargene. Eller om fargene forsvant først, og så ble Gud borte. Rimehaug sier også noe om hvordan mørket påvirker det en tenker. *Når man er i*

mørket, er det ikke lett å se verken håp eller sannhet (R:112). Dette kan gjøre at det er vanskelig å tro på det en har trodd på før og ha håp om at ting kan endre seg, da er det ikke rart at livet oppleves både tungt og meningsløst. En mulig forståelse av det Rimehaug sier, kan være at depresjon²³ kan føre til at Gud oppleves fraværende. Han sier det ikke så konkret, men han uttaler at det kan være vanskelig å se håp og sannhet i mørket. Denne forståelsen vil i så fall innebære at mørket/depresjonen kom først, og så opplevde han at Gud var fraværende som en konsekvens av dette. Det er imidlertid ikke sikkert at denne forståelsen er relevant. Eidner forteller også hvordan Guds fravær virket inn på andre sider av livet hans. *Jeg ble kastet inn i et forferdelig mørke. Alt jeg hadde trodd på og satset livet mitt på, var ikke gyldig lenger.. Når troen forsvant, så raknet alt. Jeg var deprimert og desperat og innstilte meg på et liv uten Gud.. (E:107).* Her ser vi at de begge deler opplevelsen av mørket. De opplever det nok noe forskjellig, men jeg føler det blir for tilfeldig å utdype dette ut fra disse sitatene.

2.4.3 Følelsesmessige utfordringer og ensomhet

Eidner og Rimehaug beskriver hvordan det følelsesmessig er å være i mørket. *Mørket består av angst, av ensomhet, av smerte, av Guds fravær (R:83).* Her ser vi hvordan mørket består av mye som er vanskelig, og Eidner skriver om smerten. *Jeg kjente en voldsom indre smerte som gjorde livet mitt uutholdelig (E:86).* Hvor og hvem går de så til med de vanskelige følelsene og smerten? Eidner sier at han rettet følelsene mot Gud. *Jeg fant ham ikke noe sted. Da ble jeg fortvilt og sint. Sinnet og aggresjonen ble rettet mot Gud. Jeg var forbannet på Gud (E:106).* Kanskje Eidner på denne måten fikk kvitte seg med noe av det som var vanskelig. Rimehaug forteller om hvordan de vanskelige følelsene kan føre til selvbepreidelser og anklager når de blir rettet mot seg selv. *Min manglende bønn blir en slik anklage. Det er ikke rart at jeg har det så ille, når jeg ikke søker Gud. Det er naturlig at han vender ryggen til meg, når jeg ikke vender meg til ham. Når jeg ikke kan samle sinnet til bønn engang, må det virkelig stå dårlig til med mitt åndelige liv (R:67).* Til tross for at Rimehaug ikke har valgt å oppleve Guds fravær, og opplever dette smertefullt, så bebreider han i tillegg seg selv. Selv om anklagen og spørsmålene også rettes mot Gud, så blir også anklagen rettet mot han. Det ser kanskje ut som Eidner i større grad retter det som er vanskelig mot Gud, og på denne måten blir gjerne ikke selvbepreidelsen så stor.

²³ Rimehaug sier at psykiaterne kaller tilstanden depresjon, og at sjelesørgerne kaller det åndelig mørke. S.7

Rimehaug sier at depresjon og åndelig mørke er noe man helst ikke snakker om mens det pågår. Det kan oppleves som en ensom prosess, Rimehaug sier også noe om hvordan en kan føle seg annerledes og ikke som en del av fellesskapet. *Du ser ingen andre når du er i mørket. Derfor er det så lett å tro at du er utstøtt. Du tror at du er frafallen, at du ikke hører til i fellesskapet av de troende* (R:27). Tilstanden innebærer ikke bare følelsesmessige utfordringer og smerte, men i tillegg opplever en seg ensom og alene. Eidner sier også noe om å være alene i fellesskapet. *Vi var fortsatt tre i familien, men jeg var alene i min verden. Og den verden var et ork å leve i når Gud ikke var der* (E:110). I del 2.5.1 vil jeg gå inn på belastende møter med andre mennesker, og mye av dette handler om å føle seg ensom og at andre mennesker ikke forstår situasjonen informantene er i.

2.4.4 Oppsummering

Begge informantene forteller om hvordan livet ikke lengre var like meningsfullt, når Gud oppleves fraværende. Det som kanskje virker å være mest smertefullt i dette, er at de blir i tvil om Gud virkelig elsker og bryr seg om dem. De deler hvordan de opplever et mørke som handler både om at Gud ble borte og depresjon. Smerten og de vanskelige følelsene retter Eidner mot Gud, mens Rimehaug forteller om hvordan han også bebreider seg selv for situasjonen.

2.5 Belastende formidling

Nå vil jeg ta for meg hvordan informantene erfarte at møter med andre mennesker eller skriftlig materiale opplevdes belastende for dem.

2.5.1 Direkte kontakt med mennesker

Eidner og Rimehaug har fortalt om hvordan de opplevde smerte og meningsløshet når de opplevde Gud fraværende. Det vil lett kunne bli en situasjon som kan være ensom, og der en blir sårbar for hvordan andre forholder seg. Rimehaug forteller om smerten og ensomheten han opplever, knytta til at det er så mange som ikke forstår. *Den tyngste ensomheten er den vi påfører oss selv. Når de vennene som man gjerne vil regne med, blir umulige å forholde seg til. Fordi de ikke forstår. Fordi de sårer og sårer ved ikke å kunne fatte hvordan jeg har det*

(R:40). I tillegg til smerten en sliter med, får en belastningen ved å føle seg ensom, og at andre ikke forstår.

Hva er det egentlig i møte med andre som blir beskrevet som problematisk og ikke til hjelp, ut i fra en åndelig tilnærming? Rimehaug sier at mange mennesker tror det kan hjelpe å komme med enkle råd og gode svar. Det hjelper heller ikke at andre sier at de har møtt Gud, når en selv opplever at Han er fraværende. Menneskers smerte kan ofte være vanskelig å forholde seg til for den som hører på dette, og i kristne sammenhenger er det lett at Bibel og bønn blir benyttet som hjelp i vanskelige situasjoner. Dette trenger imidlertid ikke oppleves positivt for den som blir utsatt for dette, forteller Rimehaug. *Vanskeligst er det med dem som kommer med trøsteord fra Bibelen, som maner meg til å holde fast ved troen på Gud. Hva slags hjelp er det å fortelle meg at jeg er redd fordi jeg har for liten tro? Hva skal jeg med tro, når Gud er blitt borte?* (R:52). Det virker som erfaringen av å ikke bli forstått og møtt der en er, gjør Rimehaug vondt knyttet til bibelvers som andre mennesker kommer med. Eidner sier noe om hvor vanskelig det var for han å forholde seg til det som står i Bibelen, men dette er ikke direkte knyttet til menneskers formidling. *Jeg sluttet også å lese i Bibelen, det gav ingen mening for meg lenger. Jeg orket rett og slett ikke flere gudsord. Det var bare ett bibelvers som passet, syntes jeg: "Hver dag har nok med sin egen plage!"* (Matt. 6,34) (E:87). Da sier det seg selv at når andre mennesker kommer med bibelord, så er det ikke nødvendigvis sikkert at dette føles som noen hjelp. Rimehaug fortsetter å fortelle om hvordan den som er i mørket, kan få det vanskeligere av andres bidrag som er ment til å styrke troen. *Men jeg vet om mange som er blitt ytterligere slått ned og ødelagt av misforstått forkynnelse om tilgivelse og forsoning, om tro og løfter og om Guds godhet. Alt sammen sant i og for seg, men anvendt helt feil og uten noen forståelse for hva det vil si å være i åndelig mørke* (R:109-110). Det viser seg derfor at andres forståelse er viktig, men at det kan være utfordrende for andre å forstå. Vi blir ofte hjelpeløse i møte med andres smerte, og da ønsker vi å si noe som kan gjøre det bedre. Vi vet kanskje verken hva vi skal si, eller vi forstår heller ikke hvordan den andre har det. Da kan det som blir sagt være med på å gjøre situasjonen mer smertefull, for den som opplever at Gud er fraværende.

2.5.2 Skriftlig materiale

Rimehaug forteller om hvordan det han leste på bordkalenderen skapte anklager hos han. Det var dette bibelverset *Herren skal gi sitt folk kraft. Herren skal velsigne sitt folk med fred og*

sitatet *I Jesu navn nærvær er det bare fred* (R:31). Han tenker at noen hadde tenkt dette som oppmuntrende ord, men for han som opplever Gud fraværende har ordene motsatt effekt. *De blir til anklager, til piskeslag, til tankekors jeg kan spikre meg selv på. Hvorfor er jeg uten kraft? Hvorfor har jeg ingen fred? Hvorfor merker jeg ikke Jesu nærvær? Er det jeg eller Gud som svikter?* (R:31). Her ser man utfordringen knytta til at ord som er ment som oppmuntring ikke har den effekten. De blir i stedet til anklager.

Eidner skriver om gudsbildet i salmen “Ingen er så trygg i fare”. Han forteller om det som står om Gud i det femte verset: *“Hva han tar og hva han giver, samme Fader han forbliver – og hans mål er dette ene: Barnets sanne vel alene.”* For meg blir dette gudsbildet helt grotesk og usmakelig. At Gud skulle ha forutbestemt de to barna våre til død, virker helt absurd for meg (E:121). Før han mistet barna sine er det ikke sikkert at han opplevde denne salmen som problematisk. Livserfaringer og hvordan han har det her og nå, vil naturligvis påvirke hvordan han tolker både bibelvers, forkynnelse, salmer og det medmennesker sier. Derfor er det naturlig at han vil reflektere over denne salmen på en annen måte enn mennesker i en annen livssituasjon. Dette viser at ord som er ment til oppmuntring og kan være trosstyrkende for ett menneske, kan ha helt forskjellig effekt på forskjellige mennesker. Dette vil være avhengig av individuelle forskjeller og erfaringer som påvirker tanker og følelser, både på det personlige plan og i relasjon til Gud. Dette vil jeg komme nærmere tilbake til hos Rizzuto i religionspsykologiske perspektiver, som har fokus på sammenhengen mellom gudsbilder og livserfaringer.

2.5.3 Oppsummering

Rimehaug skriver at det er vanskelig at så mange ikke forstår opplevelsen av at Gud er fraværende. Han utdyper dette ved å si at det ikke hjelper med enkle råd, gode svar eller at andre sier de har møtt Gud. Det vanskeligste er når andre kommer med trøsteord fra Bibelen, som ber han om å holde fast på troen. Eidner orket ikke flere gudsord, og sluttet derfor å lese i Bibelen. Rimehaug forteller at det er belastende når folk sier han er redd, fordi han har liten tro. Han skriver om hvordan ord på en bordkalender som omhandlet tanker om fred og nærvær, skapte anklager hos han. Han følte verken nærvær eller fred, og lurte derfor på om det var han selv eller Gud som svikter. Han forteller videre om andre som har opplevd Gud fraværende. De erfarte at forkynnelse om tilgivelse, forsoning, tro og løfter om Guds godhet, gjorde situasjonen mer komplisert.

2.6 Oppbyggende formidling

I den forrige delen så vi på belastende formidling gjennom møter med andre mennesker og i skriftlig materiale. Nå vil jeg se på hva informantene opplevde som oppbyggende. Eidner deler ikke like mye som Rimehaug om dette temaet.

2.6.1 Direkte kontakt med andre mennesker

Vi har sett hvordan informantene beskriver opplevelsen av at Gud er fraværende som smertefull, og at det er vondt når andre mennesker ikke skjønner dette. Derfor trekker begge informantene frem hvor godt det er å bli forstått og møtt. Rimehaug sier: *Men jeg vet hvor godt det er å møte et menneske som forstår, som kjenner av egen erfaring (R:12)*. Rimehaug forteller om hvordan folk blir usikre, og ikke vet hva de skal si. De later som de forstår og prøver å si noe som kan hjelpe. Det ender bare med at han blir skamfull både på vegne av dem og seg selv. Da er det derimot godt å møte noen som vet hva det er å være i mørket og oppleve at Gud er fraværende. *Men noen ganger treffer jeg folk som vet hva natten er. Som lyser opp i en gjenkjennelse, fordi de har vært der selv. Det er så godt. Vi behøver ikke si så mye. Vi bare forteller hverandre at her er vi. Det finnes samhørighet, selv i den mørkeste natten (R:56)*. Det er ikke bare forståelse, men også en opplevelse av samhørighet i natten. En slipper å føle at en er ensom eller streve etter å bli forstått. Eidner har også noen tanker om hvor viktig forståelse og gjenkjennelse var for han, dette kommer under delen om skriftlig materiale 2.6.2.

Rimehaug forteller at han har hatt gode og kloke veiledere å gå til samtale hos, så han ser på seg selv som heldig. Han skriver ikke noe mer om hva han legger i dette. Imidlertid sier han i samme sammenheng at mange har møtt veiledere som snakker om tilgivelse, forsoning, tro og løfter om Guds godhet på en måte som ikke er god for den som er rammet. Så han opplevde i alle fall å bli møtt på en måte hans syns var god i forhold til disse områdene. Et annet sted i boka sier han imidlertid noe om hvilken hjelp han trengte. *Den hjelpen jeg trengte, var ikke hjelp til å komme ut av ørkenen. Det jeg trengte, var hjelp til å holde ut der. Samt til å ikke gi opp å vente på Gud (R:114)*. Dermed sier Rimehaug noe om at det ikke var enkle råd og oppmuntringer han trengte, for å komme seg fortest mulig ut av mørket. Han trengte i stedet å bli møtt der han var, og få oppmuntring til å holde ut der og bevare håpet om at Gud ville vise seg.

2.6.2 Skriftlig materiale

Rimehaug forteller at både Johannes av Korset og Henry Nouwen skrev tekster som han kjente seg igjen i og som ga håp. Johannes var selv i mørket, og skrev et dikt som kalles “Sjelens mørke natt”. Senere skrev han forklaring til diktet, og denne har betydd mye for Rimehaug. *Den er en veibeskrivelse i det mørket hvor ingen veier synes. Han ga meg en hånd å holde i da jeg famlet i blinde.. Det er underlig å lese disse ordene, skrevet ned for over fire hundre år siden av en mann under helt andre forhold enn mine. For ordene kunne ha vært mine. Og underlig nok er det en trøst. Jeg er ikke helt alene. Det finnes noen som har vært der* (R:19,21). Rimehaug understreker stadig at det er godt å merke at en ikke er alene og at det er noen som forstår. For det er kanskje det som er mørkets største smerte at en føler seg alene og at ingen forstår, og da er det godt å merke det motsatte. Han skriver også om hvordan den tidligere erkebiskop av Canterbury, Michael Ramsey, har vært en ressurs for han. Ramsey skriver at hjernen, fantasien, viljen og følelsene noen ganger kan være annerledes enn vi er vant med. Rimehaug synes det er godt at til og med en erkebiskop forstår. *Når han kjenner det slik, er det kanskje ikke så farlig* (R:68). Videre leste Rimehaug 100 år gamle bøker om forkynnertradisjoner, og dette var noe han kunne forholde seg til. *Der fant jeg andre som hadde erfaringer jeg kunne kjenne meg igjen i. Som ikke hadde kvikke løsninger og greie svar, men som kjente kampen og fortvilelsen* (R:112). Her ser vi hvordan han leter etter ord hos andre som kan gi forståelse og gjenklang. Han ønsker å se at andre har vært der han er, for da blir han ikke så ensom og det virker ikke så farlig. Han har beskrevet kampen som smertefull og ensom, men når han finner andre som har opplevd det samme, gir det håp.

Når en ser hvor mye opplevelsen av å kjenne seg igjen, bli forstått og ikke føle seg alene, hadde å si for Rimehaug – så er det kanskje ikke rart at en kan trekke en forbindelse mellom han og Eidner. Rimehaug skrev artikler i Vårt Land om hvordan han opplevde at Gud var fraværende, og disse artiklene ble senere utgitt i boken jeg har analysert. Eidner forteller om hvordan disse artiklene ble en ressurs for han. *Det gav trøst å treffe en som var lokalkjent. Jeg var ikke alene lenger, overlatt til meg selv. Det var andre i det samme mørket. Det fantes andre som ikke så noe håp, og nettopp det ga forunderlig nok håp* (E:110). Her ser man igjen hvordan opplevelsen av å se at andre er i samme situasjon, gir både trøst og håp. Ja, det kan til og med gi mot til å gå videre til tross for at det er vondt. *Det fantes andre som hadde gitt opp, og nettopp derfor gikk det an å gå et skritt videre. Det var ikke farlig – selv om det var vondt* (E:110).

2.6.3 Oppsummering

Rimehaug deler hvor godt det var å møte mennesker som forstår hvordan han har det. Dersom andre hadde opplevd det samme åndelige mørket som han, ga det en opplevelse av samhörighet. Han skriver at han var heldig som hadde gode og kloke veiledere å gå til samtale hos. Rimehaug sier at det ikke var enkle råd og oppmuntringer han trengte, for å komme seg fortest mulig ut av mørket. Han trengte i stedet å bli møtt der han var, og få oppmuntring til å holde ut der og bevare håpet om at Gud ville vise seg. Rimehaug forteller om hvordan han søker etter ord hos forfattere som kan gi forståelse og gjenklang i ensomheten. Han finner dette hos Johannes av Korset, Nouwen og Ramsey. Eidner forteller om hvordan boken til Rimehaug ga trøst og håp, ved at han ikke var den eneste som opplevde mørket.

3 Teori

Nå vil jeg presentere teologiske perspektiver (3.1), religionspsykologiske perspektiver (3.2) og sjelesørgeriske perspektiver (3.3) som kan gi innspill til å forstå opplevelsen av den fraværende Gud. De ulike delene starter med en nærmere presentasjon av innholdet.

3.1 Hvordan kan en forstå opplevelsen av den fraværende Gud ut fra teologiske perspektiver

Dette teorikapitlet vil være knyttet til hvordan vi kan forstå mennesker i kriser som opplever Gud fraværende ut fra teologiske perspektiver. Ofte vil en forklare både tvil, tro og opplevelser som kristen ut fra Bibelen og teologiske tilnærminger, og derfor syns jeg det er relevant å hente noen perspektiver fra denne disiplinen. Jeg har delt dette kapitlet inn i tre deler: Hva kan vi vite om Gud, deretter Gud i lidelsen og tilslutt Gud som lider/skjuler seg. Jeg har henta teori fra ulike teoretikere, men Leif Andersen og Jan-Olav Henriksen er hovedfigurantene mine. Andersen er cand.theol., lektor ved Menighetsfakultet i Århus og reiseprest i Indre Mission i Danmark. Jeg har brukt to artikler han har skrevet om gudsbildet i oppgaven, og han forsøker å gi noen svar på hvordan vi kan forstå Gud knytta til lidelse. Henriksen er dr.theol. og dr.philos, og professor i systematisk teologi og religionsfilosofi ved Det teologiske Menighetsfakultetet. I teoriene jeg benytter, er han opptatt av skillet mellom hvem Gud virkelig er, og hva vi tenker om Gud.

3.1.1 Hva kan vi vite om Gud

Henriksen skriver at innenfor teologiske perspektiver vil en være opptatt av å skille mellom Gud selv som er opphavet til alt og var til før alle ting, og hva vi tenker om Gud. Våre forestillinger om Gud er noe annet enn Gud. Det er ofte ikke lett å skille mellom hvem Gud virkelig er, og hva vi tenker om Han. Vi har våre bilder og forestillinger om hvem Gud er, men Gud vil være noe annet enn hva vi tenker Han er. Det er heller ikke nødvendigvis sikkert at Bibelen klart uttrykker hvem Gud er. For med tanke på den historiske-kritiske lesningen av bibeltekster, vil en heller anta at Gud blir beskrevet slik mennesker erfarte og opplevde Han.²⁴ Ut fra dette tenker jeg at vi ikke kan vite hvem Gud er, men jeg vil komme inn på at det finnes

²⁴ Henriksen 2001:10, 24-26

ulike syn på hva vi kan vite om Gud. Når vi opplever at Gud er fraværende, så handler det mer om våre forventninger til hvem Gud er, enn hvem Han er, i følge Henriksen. Gud viser seg ikke for oss slik vi forventer at Han skal gjøre.

Aksel Valen-Sendstad mener at kristendommens gudsbilder bare åpenbares i Bibelen. Ut fra dette mister vi gudsbildet når vi selv prøver å forme Gud med egne ord, for da oppstår det en referanse uten noen virkelighet. Da forholder vi oss til Gud som et hvilket som helst annet begrep og vi ønsker å forme vår egen forståelse av Han. Å forme sitt eget gudsbilde ut fra tanker og erfaringer vil derfor gjøre at en mister det totalt, og den eneste løsningen på gudsbilder er å finne i Bibelen. For det er i Bibelen at vi kan se hva som er Guds egenskaper. Å forme sitt eget gudsbilde kan ikke kalles for annet enn hedenskap, i følge Valen-Sendstad.²⁵

Peter Legarth tar for seg Jesu betydning for det kristne gudsbildet med Paulus som utgangspunkt. Paulus understreker stadig at Jesus Kristus er en åpenbaring av Gud. Gud har blitt menneske i Jesus, og dermed et synlig bilde av den usynlige Gud. På denne måten kan vi kjenne Gud fordi vi kjenner Jesus. Selv om Gud er blitt åpenbart, kan vi ikke forklare hvem Han er. Det er dette som gjør Han til Gud, og det er ikke mennesket som har skapt Gud i sitt bilde.²⁶ Da har vi sett at Valen-Sendstad mener at vi kan vite noe om Gud ut fra Bibelen, og Legarth konkretiserer dette ved å si at vi kan vite noe om Gud ut fra Jesus.

Det er ikke lett å forstå hvem Gud egentlig er. "Gud er transcendent, dvs. at han overskrider og må forstås utenfor og uavhengig av verden."²⁷ Henriksen skriver at Gud er både fortrolig og fremmed. Med dette mener han at det er en del ting vi går ut fra at vi vet, på den annen side vil Gud skille seg ut fra livet forøvrig og det vi ellers opplever, slik at Han blir en fremmed. Gud kan ikke sammenlignes med andre ting, og på denne måten kan vi ikke vite hvem Han er, for Han er annerledes enn alt vi kjenner.²⁸ Det er flere sider ved Gud som det kan være vanskelig å forstå, fordi det er så komplekst og Gud er annerledes enn oss mennesker. Eksempel på dette er: "Gud er hellig, og Gud bliver vred på synden, netop fordi han elsker."²⁹

Det finnes noe som kalles både naturlig og unaturlig teologi, og som på forskjellige måter kan si noe om Gud. Naturlig teologi har en lang tradisjon, og er knyttet til det vi kan vite og erkjenne om Gud. Det handler om fornuft og naturlige fornemmelser. Eksempel på dette er å oppleve Gud gjennom skaperverket, eller erkjennelsen om at en går ut fra at Gud fins.

²⁵ Valen-Sendstad 2005a:19, 2005b:25

²⁶ Legarth 2005: 32, 33, 38

²⁷ Henriksen 2001:73

²⁸ Henriksen 2001: 9, 26

²⁹ Andersen 2005:57

Ondskap stiller imidlertid naturlig teologi og talen om Gud på prøve, men det som da utfordres er våre forestillinger, mener Henriksen. I møte med dette kan den unaturlige teologien gi noen innspill. Dette er korsets teologi, og handler om at Gud ble menneske som måtte lide og dø. Nå er det ikke lenger Guds allmakt som blir fremtredende, men her ser vi også Guds avmakt. Dermed blir våre forestillinger om Gud utfordret. Selv om mye vondt skjer, så er Gud likevel nærværende også i lidelser.³⁰ På denne måten ser jeg at den unaturlige teologien følger opp der den naturlige teologien kommer til kort. I møte med lidelse, smerter og kriser – der vi opplever at Gud virker fraværende og likegyldig, så er ikke dette siste ord. Gud har selv opplevd lidelse og død, derfor har Han omsorg for oss og går med oss i lidelsen.

Ekman P.C. Tam mener det er god og bibelsk teologi å omtale Gud som en talende Gud. Utfordringen blir imidlertid at vi forventer at Gud alltid må tale, eller at Han må tale til oss slik vi ønsker og forventer. Tam mener at Gud også kan tale gjennom taushet og stillhet. Noen ganger vil vi oppleve å få trøst, og andre ganger vil vi oppleve å vandre i ensomhet. Det er naturlig at vi ikke kjenner på Guds nærvær hele tiden. For vi vil oppleve tunge dager, og selv om vi ber trenger det ikke føles bedre av den grunn. Det går ikke an å forvente at kristne mennesker blir skjermet fra lidelse. Gud taler så vi kan høre Han, men like ofte taler Han også i stillheten.³¹

3.1.2 Gud i lidelsen

Salme 22 begynner slik: “Min Gud, min Gud, hvorfor har du forlatt meg? Hvorfor er du så langt borte fra meg? Hvorfor hjelper du ikke når jeg klager min nød?” Her ser vi tydelig opplevelsen og nøden over Guds fravær. Hvorfor Gud lar den rettferdige lide, er et spørsmål som blir tatt opp blant annet i Salme 73.³² I Jobs bok får vi også se hvordan Job undrer seg over lidelse han opplever, til tross for at han er en rettferdig mann.

Anklage mot Gud og spørsmål om hvorfor og hvor lenge i møte med livets realiteter blir brakt på bane både i Salmene, Job, Jeremia, Habakkuk og Klagesangene. Både Rebekka, Moses, Josva, Job og Jeremia retter sin klage mot Gud. Klagen oppstår gjerne når mennesker ikke greier å forklare eller forstå det vonde som skjer, skriver Westermann i følge Hanne Løland. Klage innebærer at en kommer til Gud med sine protester og ønsker å forhandle med

³⁰ Henriksen 2001:58-62

³¹ Tam 2001:13-15

³² Eide 2007:6, 12

Han. Utgangspunktet er at Gud eller omstendighetene skal endre seg. I GT blir det forventet at en skal spørre Gud om hva som skjer når en opplever kriser.³³

Det er usikkert om temaet i Jobs bok er å søke etter svar på lidelse eller om den omhandler å vise rett holdning i lidelse, mener Trygve Mettinger. Uansett gir den flere perspektiver både i forhold til gudsbilder og lidelse. Forenklet sagt finnes det tre gudsbilder i Jobs bok. Det ene er Job sine venners gudsbilder, og det uttrykkes når de taler til Job. De mener lidelse er Guds straff over synderen. Det andre er Jobs gudsbilde, som kommer fram i den fortvilte Jobs uttrykk. Job tenker som vennene sine at lidelse er straff for synd, men han kjenner ikke til noen synd. Gud blir sett på som allmechtig og den som påfører oss lidelse. Videre opplever Job Gud som fraværende, og at Gud har skapt en verden det ikke er mening i. Det tredje gudsbildet er knytta til stormvindens Gud, og dette gudsbildet fremstilles i de to gåtefulle gudstalene i bokens slutt. Her kommer det til uttrykk at Gud står på skapelsens side, og at verden ikke er prisgitt det vonde. Ondskapens faktum er reelt, men det er ikke en del av Guds vesen. Gudstale nr. 1 tar opp Jobs anklager mot Gud for verdens meningsløshet. Gudstale nr. 2 tar opp Jobs anklager mot Gud for å være forbryter. Gudstalene avslutter Jobboka. I følge boka taler ikke Job til Gud etter dette, for Job føler at Gud har gitt han svar. Boken viser tydelig at det vonde eksisterer. Likevel er ikke verden prisgitt kaos og mørke. Den hviler tross alt i Guds hånd. Gud skapte orden i kaos, skilte lys fra mørke, og vann fra land.³⁴

3.1.3 Gud som lider / Gud som skjuler seg

Andersen skriver at for å forstå mer av hvem Gud er i tilknytning til lidelse, kan det være oppklarende å ikke bare fokusere på Guds godhet, men også Hans kjærlighet som gjorde at Jesus døde. Guds allmechtighet er begrenset, for eksempel kommer dette til uttrykk ved at vi synder mot Gud, og at Han ikke kan forhindre det. Kristendommen er den eneste religion som ikke kan løse mysteriet med det ondes problem teologisk.³⁵

Gud kan forstås som en Gud som lider med de som lider og som er nærværende i lidelsen, ikke ved å ta lidelsen bort, men å være tilstede. Det vil være paradoksalt å si at Gud som har skapt oss, ønsker å bryte oss ned gjennom det vonde, skriver Henriksen. Gud verken ønsker eller vil det vonde. Når det likevel skjer, kan Gud være nærværende hos den som lider og gi

³³ Løland 2008:36-38, 43

³⁴ Mettinger 1987:169-191

³⁵ Andersen 2005:46, 48, 50, 54, 57. Henriksen 2001:57 skriver om Guds kjærlighet og allmakt.

håp om en fremtid uten lidelse.³⁶ Og ikke minst er dette aktuelt i forhold til det som skjedde i Auschwitz under andre verdenskrig. Hvor var Gud da? Øyvind Eide skriver at Moltmann mener det eneste mulige svar på dette spørsmålet er at Gud lider med dem Han elsker. Derfor er all lidelse mennesker blir utsatt for, også Guds lidelse.³⁷ Dette kan en si med bakgrunn i den Gud som lider når Jesus måtte dø, for at alle mennesker kan ta del i Guds godhet og kjærlighet.³⁸ Tiltross for at vi opplever lidelser og har det vondt, ber og føler at Gud ikke bryr seg – kan vi lære at Gud møter oss i stillheten, mener Tam. Det er i lidelse at vår tro på Gud og våre gudsbilder utfordres. På denne måten kan vi forholde oss til Gud slik Han er og ikke våre avgudsbilder av Gud. Vi vil også bli oppmerksom på at vår kunnskap og forståelse av Gud ikke er tilstrekkelig til å kunne si hvem Han er. Da handler det om å ha tillit til Gud som virker fraværende. Salme 139 sier at Gud er i mørket, selv om vi ikke oppdager Han.³⁹

I følge Andersen er det i GT mest fokus på Guds allmakt, mens det i NT blir lagt størst vekt på Hans kjærlighet. Dette kan være fordi lidelsen i GT i større grad blir forstått som om Gud er streng, og at lidelsen er utholdelig og urettferdig. I NT forholder man seg derimot til lidelsen på en annen måte, og har blitt fortrolig med den i større grad. Dette med utgangspunkt i vissheten om å hvile i Guds hender. Det blir antydnet i GT, men enda klarere uttrykt i NT at lidelsen kan forstås som nåde som må bæres for Jesu skyld. Selv om Gud ikke har skapt lidelsen og ønsket det vonde i utgangspunktet, så gjør Han det til en del av sin frelsesgjerning. Likevel lider Gud over å måtte legge lidelse på oss. Han ønsker det egentlig ikke, men etter vårt opprør er det et fremmedspråk Gud må tale til oss i, skriver Andersen.⁴⁰ Selv tenker jeg at det Andersen sier kan ses på andre måter. Er det nødvendigvis sikkert at lidelsen er en del av Guds gjerning? En ting er at det skjer mye vondt, og at vi ikke opplever at Gud griper inn og handler slik vi forventer. Likevel er det ikke sikkert at lidelse er et fremmedspråk som Gud må tale til oss i, selv om NT uttrykker at lidelse er en nåde som må bæres for Jesu skyld. Henriksen støtter ikke Andersen sine perspektiver. Som jeg har skrevet i 3.1.3 mener Henriksen at Gud verken ønsker eller vil det vonde. Han har skapt oss, og ønsker derfor ikke å bryte oss ned. Forklaringer på lidelse vil vi nok aldri kunne skjønne fullt ut, på samme måte som Guds vesen i lidelsen også er et mysterium for oss.

³⁶ Henriksen 2001:59-60, 62-66

³⁷ Eide 2007:6, 12

³⁸ Henriksen 2001: 61

³⁹ Tam 2001:13-15, 20

⁴⁰ Andersen 2005:58, 60

3.2 Hvordan kan en forstå opplevelsen av den fraværende Gud ut fra religionspsykologiske perspektiver

Nå vil jeg ta for meg religionspsykologiske perspektiver som kan gi en forståelse for opplevelsen av den fraværende Gud. Utgangspunktet for å ta med disse er å få en forståelse av hvordan livserfaringer og gudsbilder henger sammen og påvirker troen. Dette vil naturligvis være relevant i møte med mennesker som opplever Gud fraværende i kriser. Jeg har benyttet teori hentet fra Ana-Maria Rizzuto, James Fowler og Owe Wikström. Rizzuto er argentinsk-amerikansk psykoanalytiker.⁴¹ Rizzuto velger i sin bok: *The birth of the living God, a psychoanalytic study* - å benytte seg av psykoanalytiske perspektiver hentet fra Freud. Freud var opptatt av hvordan vi danner forståelser av oss selv og andre mennesker, og han knytta dette også til Gud. Rizzuto ønsket å finne mer ut av hvordan vi danner forståelser og bilder av Gud, og videreutviklet hans teorier. Den nevnte boka hennes utkom i 1981, og er basert på klinisk forskning og teoretisk forståelse.⁴² Fowler er amerikansk religionspsykolog og prestelærer.⁴³ I sin bok *Stages of Faith* beskriver Fowler (1981) ulike stadier i utviklingen av tro. Tro hos Fowler er ikke bare knyttet til religiøs tro, men også verdier og holdninger som gjør at en kjemper for noe og opplever mening i tilværelsen. Hans modell kan gi forståelse for hvordan ulike trosstadier har innvirkning på i hvilken grad individet har utviklet en tro som kan romme motsetninger og overleve i møte med livets erfaringer. Selv om fokuset mitt er på voksne, velger jeg å ta med teori om barndommen hentet fra Rizzuto og Fowler, dette for å gi et grunnlag for å forstå utviklingen av tro og gudsbilder. Wikström er en svensk religionspsykolog, prest og psykoterapeut. Han har skrevet et femtitalls bøker, og i *Det blendende mørket* (2008) skriver han om opplevelsen av mørket og at Gud er borte. Han er opptatt av at når Gud oppleves fraværende, kan dette være et stadium i den indre åndelige reisen. Han mener at det kan være Gud bevisst lar oss oppleve Hans fravær, fordi Han ønsker vi skal søke Hans nærvær. Han bygger en del av sine tanker på Johannes av Korset.

Dette kapitlet vil være inndelt i følgende deler: Barndommen – betydning for gudsbilder og troen, stadier i utvikling av gudsbilder og tro, opplevelsen av den fraværende Gud.

⁴¹ Leenderts 2005:66

⁴² Rizzuto 1979: forordet, 8, 13-42

⁴³ Leenderts 2005:126

3.2.1 Barndommen - betydning for gudsbilder og troen

Rizzuto forstår utviklingen av gudsrepresentasjoner ut fra objekt-relasjonsteori.⁴⁴

Objekt-relasjonsteorien er opptatt av hvordan barnet danner representasjoner, det vil si psykiske indre bilder, av seg selv og andre i tidlig barndom. Dette skjer med utgangspunkt i hvordan det blir møtt av omsorgspersoner og senere andre mennesker. Representasjoner vil si hva en tenker om seg selv og andre – er jeg verdt å elske, er jeg verdifull, kan jeg stole på andre mennesker og at de vil meg vel? Disse representasjonene som blir dannet i barndommen, mener Rizzuto har betydning for hvordan barnet ser på seg selv, andre og Gud senere i livet. Freud mener at barn danner bilde av Gud ved utgangen av den ødipale fase (5-7 år), mens Rizzuto mener dette skjer tidligere.⁴⁵

Fowler har utviklet sine egne stadier for trosutvikling, men jeg ser likevel at de har likhetstrekk med Rizzuto sine teorier. Frem til barnet er 2-3 år mener han det er barnets møte med omverdenen som er med å danne ubevisste forventninger knyttet til tillit, håp, mot og kjærlighet, eller det motsatte. Dette vil være grunnlaget for, og påvirke den videre utviklingen av tro.⁴⁶ Her ser vi at både Rizzuto og Fowler mener at barnets første møte med omverdenen er av betydning. Hos Rizzuto var dette relatert til dannelsen av gudsrepresentasjoner, mens hos Fowler er det grunnlaget for utviklingen av tro, og da ikke bare religiøs tro.

3.2.2 Stadier i utvikling av gudsbilder og tro

Rizzuto bruker Eriksons utviklingsstadier, og viser hvordan ulike gudsrepresentasjoner på de ulike stadier kan lede til tro eller ikke. Eksempel på dette er om barnet i den ødipale fase (5-7 år) tenker at Gud elsker det eller ikke. Dette vil virke inn på hvordan det forholder seg til Gud, og om det i det hele tatt vil forholde seg til Han. Gudsrepresentasjonen må omskapes i hver fase, slik at den oppleves relevant for å beholde den troen en har.⁴⁷

Fowler har en modell for utvikling av tro, som han har laget med utgangspunkt i andre teoretikere. Jeg vil ramse opp de ulike stadiene hans:

- Undifferentiated faith (pre-stadium, før selve utviklingen av tro begynner).
- Stadium 1 er Intuitive-Projective Faith, og varer fra barnet er ca. 3 år til 7 år.

⁴⁴ Denne teorien har tatt utgangspunkt i Freud, men blitt videreutviklet av andre, noen av de mest kjente navnene i denne sammenheng er Klein, Fairbairn, Winnicott og Kohut.

⁴⁵ Rizzuto 1979:183-188

⁴⁶ Fowler 1981:14-15,119-121

⁴⁷ Rizzuto 1979: 205-2008

- Stadium 2 heter Mythic-Literal Faith, og varer fra 7-11/12- årsalderen.
- Stadium 3 kalles Syntetic-Conventional Faith, og varer fra 11/12 år til 17/18-årsalderen.
- Stadium 4 kalles Individuative-Reflective Faith. Kommer tilbake til dette stadiet.
- Stadium 5 kalles Conjunctive Faith. Kommer tilbake til dette stadiet.
- Noen få mennesker utvikler seg videre til stadium 6, Universalizing Faith.

I barndommen er Fowlers stadier relatert til alder og handler om psykososial utvikling. I de ulike fasene, kan utviklingen av tro hos barnet og ungdommen knyttes til kognitiv utvikling og selvstendighet. Hos voksne er disse stadier imidlertid knyttet til individuell og personlig utvikling, på en annen måte enn i barne- og ungdomstiden.⁴⁸

Rizzuto mener at gudsrepresentasjonene som blir dannet i barndommen kan bli brukt, neglisjert eller aktivt forandret gjennom hele livet i møte med livshendelser og mennesker. ”The representation of God, like any other, is reshaped, refined, and retouched throughout life... For most people the occasion for deciding on the final representation of their God comes in contemplating their own impending death”.⁴⁹ Dersom troen skal beholdes, må gudsrepresentasjonene oppleves relevant i møte med livet og de erfaringer en har.

Jeg vil nå se på utvikling av tro hos voksne, med utgangspunkt i Fowler. Noen mennesker kommer til *stadium 4* i ung voksen alder, mens andre er i midten av 30- eller 40- årene før de kommer dit. En tredje gruppe kommer ikke lenger enn til stadium 3. Overgangen mellom stadium tre og fire er ofte langvarig, slik at mange vil stå i denne overgangen i årevis, og gjerne hele livet. Å komme til stadium 4 dreier seg om å kunne utvikle en kritisk refleksjon knytta både til seg selv og omverdenen. I forhold til tro, dreier det seg om å kunne ha en selvstendig og reflektert tro som en kan stå for, i motsetning til slik det var i stadium 3. Det er ikke mange mennesker som kommer til *stadium 5*. De som kommer dit, gjør det sjelden før de er middelaldrende. Det handler om å arbeide med fortiden, og få organisert den selvstendige troen en utviklet i stadium fire. De som kommer til dette stadiet, er i stand til å jobbe kritisk med det de står for, og tørre å ha en åpen tilnærming til de som tror noe annet enn dem selv. Videre er de i stand til å leve med paradokser, og se sammenhenger i det som fremstår som motsetninger.⁵⁰ Selv om det er ulikt hvilket stadium voksne i samme aldersgruppe befinner seg på, så trenger det ikke bety at utviklingen i forhold til tro stopper opp, selv om en ikke kommer lenger enn til stadium tre. Det kan også her skje endringer, og en kan være i

⁴⁸ Fowler 1981:149-150, 172-173

⁴⁹ Rizzuto 1979:8

⁵⁰ Fowler 1981:182-183, 197-204

prosesser, men det er ikke sikkert at en oppfyller ”forutsetningene” Fowler setter for å være i neste stadium.

3.2.3 Opplevelsen av den fraværende Gud

Wikström velger å forstå Guds fravær som et stadium i den indre åndelige veien for de som er kristne, på denne måten blir det en naturlig del av det å tro. Det finnes mange ord for beskrivelsen av mørket eller opplevelsen av at Gud er borte. Dersom en går til kirkens menn og kvinner fra tidligere tider, vil mange mene at følelsen av mørket har utgangspunkt i Gud og er en naturlig del av troen.⁵¹ Wikström velger å kalle denne tilstanden for natten, og det han legger i natten er at Gud skjuler seg og oppleves fraværende. Gud er ikke fraværende, men Han tillater at vi opplever Han fraværende. På denne måten kan vi først og fremst bli opptatt av Han, og ikke våre følelser eller den materielle verden.⁵² Nå vil jeg dele Tams tanker om Guds fravær som utdypning av Wikströms perspektiver.

Tam skriver om to veier på den åndelige veien: Via Positiva og Via Negativa. Den første handler om at Gud taler og er nærværende, slik at vi opplever å bli trøstet. Via Negativa, også kalt den mørke vei, går ut på at Gud er taus og at vandringen oppleves ensom. Denne veien er ofte ikke så kjent blant kristne, fordi vi som regel snakker om Gud som aktivt handler og gir konkrete bønnesvar og trøst. Denne veien blir gjerne tung, men stillheten kan ha noe viktig å si oss. Det er to måter Gud kan lede troende inn på Via Negativa, i følge åndelige mestere, her er det først og fremst Johannes av Korset sier tanker Tam bruker. Den ene måten dette kan skje på er gjennom lidelse. Den andre måten Gud kan oppleves fraværende på, er for kristne som ønsker en dypere samhørighet med Gud gjennom bønn og tjeneste. Jeg velger å konsentrere meg om lidelsen, da den er av størst interesse her. Gud er noen ganger taus når vi roper til Han i vår nød. Dermed kan vi bli usikre på om Gud bryr seg, vi føler at Gud er fraværende, og vi vet ikke hvordan vi skal forholde oss til Han. Vi blir usikker på hvem Gud og fortvilet over at Han ikke griper inn. Her må vi etter hvert gi slipp på hvem vi forventer Gud er, våre tilbøyeligheter og ugudelige begjær, skriver Tam. Når vi greier å gi slipp på dette, kan det føre til en forandring i vår tro. Vi blir fokusert på smerten og sorgen som kan føre oss til evangeliets sentrum, budskapet om Jesu liv, død og oppstandelse.

⁵¹ Gross 2010:108

⁵² Wikström 2008: 144-150

På denne måten kan vi tro på Gud ut fra at Han er Gud, og ikke basert på hvordan Han taler til oss og svarer på våre forventninger.⁵³

Hos Rizzuto ser jeg at opplevelsen av at Gud er fraværende, kan knyttes til utviklingen av gudsrepresentasjoner. Hun knytter dette til Eriksons faser for utvikling, og at det vil være ulike gudsrepresentasjoner basert på tillit eller mistillit som utvikles i de ulike faser. For eksempel kan mennesker fra 40-årsalderen og frem til de dør, oppleve tillit til at Gud er der, og at de stoler på Han. Eller mistillit til at Gud ikke har vært der og gitt dem det de ønsket.⁵⁴ Ut fra Fowler kan en forstå opplevelsen av at Gud er fraværende - med at utviklingen av tro ikke er kommet dit at det er mulig å tro i møte med livets erfaringer. Da vil utvikling i troen enten føre til at en kan sammenholde livserfaringer med den troen en har, eller dersom det blir for stort spenn, så blir det ikke lengre mulig å tro, i alle fall ikke på samme måte som før.

Rizzuto møtte en prest som snakket om hvem Gud var ut fra det som stod i Bibelen, samtidig som hans personlige Gud var en helt annen. Det viste at denne mannen hadde to forskjellige gudsbilder, den Gud han forkynte i arbeidet som prest, og den han selv forholdt seg til. Dette var bakgrunnen for at hun begynte å interessere seg for hvordan vi danner forståelser for hvem Gud er.⁵⁵ Det er nok flere enn denne presten som kan ha forskjellige gudsbilder. For vi kan snakke om at Gud er nær oss hver dag uansett om vi føler det. I krise kan vi likevel tenke at viss vi ikke opplever at Gud er nær, så kan vi ikke lengre stole og tro på Han. Da blir vi plutselig i tvil om den Gud vi mente var kjærlig og allmektig, virkelig er det, om Han finnes, eller om Han har forlatt oss. Erfaringene til Eidner og Rimehaug handler om at de trodde på Gud, men når livet ble tøft, ble det vanskelig for dem å forholde seg til Gud. Gud viste seg ikke for de slik de forventet, og Han var en annen enn de trodde. Vi mennesker har ikke forutsetninger til å se Gud. Gud kan komme til oss på en annen måte enn vi forventer og forstår. Selv om vi opplever åndelig mørke og at Gud er taus, så er Han ikke fraværende ifølge Tam. Gud er bare usynlig for oss. På denne måten kan vi få et annet bilde av Gud og lære oss å vente stille på Han.⁵⁶

⁵³ Tam 2001:15-20

⁵⁴ Rizzuto 1979:206-207

⁵⁵ Lindheim 1990:26

⁵⁶ Tam 2001:20-21

3.3 Hvordan kan en forstå opplevelsen av den fraværende Gud ut i fra sjelesørgeriske perspektiver

Den siste delen av teorikapitlet vil være knyttet til sjelesørgeriske perspektiver. Det finnes ulike sjelesorgretninger, men jeg konsentrerer meg om den viatoriske sjelesorg hentet fra Tor Johan Grevbo. Dette fordi balansen mellom å være budbærer og medvandrer, som denne retningen tar opp, er relevante elementer i møte med mennesker i kriser som opplever Gud fraværende. Dette vil jeg utdype nærmere i kapitlet. Grevbo var tidligere sykehusprest ved Lovisenberg diakonale sykehus og Hospice Lovisenberg, og er i dag professor II ved Høyskolen Diakonova. Foruten den viatoriske sjelesorg inneholder dette kapitlet arbeid med gudsbilder og klagens betydning. Dette fordi disse elementene blir beskrevet som viktige tilnærminger i møte med mennesker som opplever Gud fraværende.

3.3.1 Viatorisk sjelesorg

Det finnes ulike sjelesorgretninger som vektlegger ulike momenter, fokus og tilnærming i møte med den som kommer til samtale. Grevbo har beskrevet den viatoriske sjelesorg som en tilnærming som inneholder de viktigste elementer fra de ulike sjelesorgretninger. Jeg vil gjengi det han konkretiserer som den viatoriske beskrivelse av sjelesorgens vei: "Kristen sjelesorg er - i en sosial og kirkelig kontekst - å gå et stykke av Guds vei med et udelt og egenartet medmenneske (eventuelt med flere samtidig) for å bane vei for og formidle tro, håp og kjærlighet."⁵⁷ Jeg vil komme nærmere inn på denne retningen, da jeg mener den vektlegger viktige momenter i forhold til hvordan sjelesørgere kan forstå mennesker som opplever Gud som fraværende. Dette fordi den er opptatt av balansen mellom å være medvandrer og budbærer.

Når mennesker kommer med vanskelige erfaringer til sjelesorg, vil det ofte være for å finne en sammenheng mellom opplevelser, tanker, lidelsene og gudsbilder. De kan søke ord, forståelse og mening i det som fortelles. I følge Eide er konfidenten likevel ikke først og fremst opptatt av forståelse. Det vil være viktigere å finne nye perspektiver på det som har skjedd, og ofte kan det være hensiktsmessig å se på gudsbildene med et annet blikk. I denne prosessen kan sjelesørgeren være en veiviser som hjelper å finne sammenheng mellom smertefulle erfaringer og hvordan en skal forholde seg til Gud. Perspektiver som kan være gode å støtte seg på er at Gud kjemper mot det vonde, og at Gud har kjærlighet for lidende

⁵⁷ Grevbo 1982, her sitert hos Grevbo 2006 med senere justeringer s.508

mennesker, og dette er grunnfesta i Hans egen lidelse.⁵⁸ Den viatoriske sjelesorg beskrevet hos Grevbo gir viktige innspill i forhold til å være medvandrer. Han forklarer hvordan det innenfor viatorisk sjelesorg er viktig både å vandre med og å bære bud.

Medvandrer vil si å gå sammen med konfidenten i de prosesser han går i. Dette kan konkretiseres ved å lytte og være nærværende i det som opptar konfidenten. Da vil det i denne prosessen hele tiden foregå sjelesorg, og først og fremst er det konfidenten som skal bestemme hastigheten.⁵⁹ Smerten og vreden må komme til uttrykk, og deretter kan mennesker oppleve trøst, mening, glede og Guds kjærlighet, skriver Andersen. Det å forsøke å besvare andres spørsmål om lidelsens mening, vil som oftest føre til irritasjon og sinne. Det er ikke nødvendigvis spørsmålene en vil ha svar på, men det kan like gjerne være at disse rommer sinnet en føler over urettferdigheten.⁶⁰ Dette mener jeg tydeliggjør hvordan en som medvandrer kan gå sammen med den som har det vanskelig, og ikke bare være ute etter å komme med svar og løsninger. Likevel kan en også ha frimodighet til å være en budbærer. Det vil si at en kommer med nye innspill inn i situasjonen. Dette handler om å ta på alvor det formidlende aspektet ved sjelesorg. Dette fordi sjelesørgeren sitter både med kunnskap og erfaring og kan bringe dette inn i situasjonen.⁶¹ Lidelse kan gjøre at vi føler oss forlatt av Gud. Når en opplever gudsfravær, skriver Gade om hvordan en som sjelesørger kan møte konfidenten. Hennes tanker er hentet/påvirket av Moltmann knyttet til betydningen av Jesu lidelse og død, i møte med mennesker som har det vondt. Andre mennesker kan være stedfortredere, og gi en opplevelse av Guds nærvær i det vanskelige. Dette kan uttrykkes ved at mennesker tar lidelsen på alvor, og kommer med nye innspill i situasjonen. De kan vise til sanger eller bibelvers som tar opp at livet kan være vondt og smertefullt. Jesus måtte selv lide, og opplevde å føle seg forlatt av både Gud og mennesker. Gud vil være med oss i det som er vanskelig, til tross for at våre følelser kan si noe annet. Sjelesørgeren kan peke på evangeliet og at Gud vil være nær alle dager. Han kan møte oss i det som er vanskelig og gi oss nye erfaringer i vår gudsrelasjon.⁶² Leenderts tar også opp at erfaringen av guds nærvær ofte er avhengig av gode møter med andre mennesker.⁶³ Gade skriver at som sykehusprest ønsker hun å møte mennesker som strever med sitt gudsbilde i lidelsen, ved å finne svar som er troverdige, og som kan hjelpe vedkommende til å hvile i vissheten om Guds nærvær avhengig

⁵⁸ Eide 2007:14

⁵⁹ Grevbo 2006:506-507

⁶⁰ Andersen 2005:50-51

⁶¹ Grevbo 2006:506-507

⁶² Gade 2010:199-202. Påvirket/hentet fra Moltmann 1966/1973

⁶³ Leenderts 2005:211

av omstendigheter.⁶⁴ Guds nærvær betyr ikke at smerten skal bli borte, men at Gud vil være nær i det som er vanskelig. Livsomstendighetene vi lever under er forskjellige, og kan ikke brukes som målestokk på gudsnærvær. Det som blir utfordringen er å skjønne og erfare at Gud er med både i gode og vonde dager.⁶⁵ Her ser en hvordan en som sjelesørger kan være budbærer i møte med mennesker som opplever Gud fraværende.

I Emmausfortellingen tar Jesus følge med to menn og Han engasjerer seg i det som opptar dem (medvandrer), og etter hvert begynner Han å dele fra Skriftene med dem (budbærer). Det er denne dobbeltheten Grevbo ønsker å tydeliggjøre ved den viatoriske sjelesorg.⁶⁶ Her tenker jeg at utfordringen blir å finne en balanse mellom disse rollene, og dersom en greier det på en god måte, så vil konfidenten oppleve å bli møtt, tatt på alvor og også få noen nye momenter som kanskje kan hjelpe han på veien videre. Jeg vil komme nærmere tilbake til dette i drøftingen.

3.3.2 Gudsbilder i sjelesorgens rom

Store deler av livet kan en ha et ubevisst forhold til gudsbildet sitt, men når en blir alvorlig syk eller kommer i en annen form for krise, blir gjerne gudsbildet fremtredende. I en krise kan en oppdage et ubevisst gudsbilde som er helt annerledes enn det gudsbildet en til vanlig forholder seg til.⁶⁷

Hvordan kunne Gud la sin sønn bli korsfestet av det vonde?⁶⁸ Når mennesker opplever at Gud er fraværende, lurer de på hvor Gud er, eller om Han i det hele tatt finnes. Og de spør også om hvorfor Gud er så langt borte og likegyldig.⁶⁹ Leenderts skriver at i teologien finnes det et uttrykk som kalles den skjulte Gud. Det handler om at det ikke er mulig å se Gud i lidelsen, og Han viser seg annerledes enn hva man trodde en kjærlig og allmektig Gud ville gjøre jf. Eidner og Rimehaug.⁷⁰ Smerte og lidelse gjør det utfordrende å forholde seg til troen på Gud. Det som skjer er i følge Henriksen, at våre forestillinger om hvem Gud er, blir satt på prøve.⁷¹ Andersen skriver at dersom vi tenker at Gud ikke bare er kjærlighet, men også god og allmektig, så kan det være vanskelig å forene dette i møte med lidelse. Da må en enten

⁶⁴ Gade 2010:202-203

⁶⁵ Leenderts 2005:285, 306

⁶⁶ Grevbo 2006:506-507

⁶⁷ Sønnerbo 2003:22, 29

⁶⁸ Eide 2007:6, 12

⁶⁹ Austad 2008:19

⁷⁰ Leenderts 2005: 267

⁷¹ Henriksen 2001:58

oppgi troen på at Gud er god, eller at Han er allmektig,⁷² jf. Eidner. Derfor mener jeg at sjelesorgsamtaler kan gi muligheter for et bevisstgjøringsarbeid i forhold til hvilke gudsbilder en har, slik at en kan oppdage gudsbilder som gjør det mulig å forholde seg til Gud også i møte med lidelser. Dette vil jeg komme nærmere tilbake til i drøftingen.

Det vil være stor forskjell i hvordan sjelesørgere forholder seg til vanskelige gudsbilder. Noen sjelesørgere kan tolke de vanskelige gudsbildene som trosanfektelse (teologisk), mens andre forstår dem i lys av personens livserfaring (religionspsykologisk). Religionspsykologien mener at alle vrengebilder av Gud kan knyttes til menneskers konkrete livs - og troshistorie. I følge Leenderts bruker den svenske sjelesørgeren Bengt Pleijel å spørre mennesker som sier at de ikke kan tro på Gud, om hvilken gud de ikke kan tro på. Mange forteller da om gudsbilder uten forankring i Bibelen, for eksempel om en likegyldig Gud. På denne måten er det en del mennesker som oppdager at det ikke er Gud de har sagt nei til, men vrengebildet av Han. Dermed kan de jobbe med sine gudsbilder og komme videre i sin relasjon til Gud.⁷³

I følge Rizzuto oppstår gudsbilder i en relasjon med andre, og derfor mener Sønnerbo at endring av gudsbilder må skje i kontakt med andre mennesker. Siden gudsbildet er dannet i følelsene over en lengre periode, kan det også kreve tid å endre det. Samtale med en sjelesørger kan imidlertid medvirke til at gudsbildet blir mer bevisst. Sjelesørgeren kan skape muligheter for at sterke og forbudte følelsene (ofte sinne) knyttet til gudsbildet, kan komme til uttrykk. Sinne er gjerne knyttet til at en opplevde at Gud virket likegyldig og sviktet i krisen, når en hadde forventet at Gud ville beskytte mot det vonde jf. informanter. Når de sterke følelser kan komme til uttrykk er det lettere å utvide gudsbildet. På den måten kan det bli et gudsbilde som ikke stammer fra en individuell tolkning og følelser, men et gudsbilde som er knyttet til Gud slik Han blir presentert i Jesus. Når mennesker opplever å bli sett, akseptert og bekreftet vil det kunne forandre individets selvbilde, relasjoner og gudsbilde.⁷⁴

Mennesker kan ha et destruktivt bilde av Gud, og det kan være like forståelig som hos Job, skriver Andersen. De kan ha opplevd at Gud ikke svarte som forventet, når de bad og hadde det vondt. Hvordan kan en sjelesørger møte et gudsbilde som Jobs? Det grunnleggende er å respektere forståelsen den andre har av Gud, uansett hvor feil og destruktiv den er. Mennesker har sine erfaringer og bakgrunn som påvirker hvordan de ser på Gud. Jobs midlertidige gudsbilde er fruktbart ved at vreden og fortvilelsen blir rettet mot Gud. Selv om en respekterer andres opplevelse av Gud, skal vi også utfordre dette bildet i sjelesorg. "Er Gud

⁷² Andersen 2005:46, 48, 50, 54, 57. Henriksen 2001:57 skriver om kjærlighet og allmektig

⁷³ Leenderts 2005:68-69, 77-78

⁷⁴ Sønnerbo 2003:28-30, Andersen 2009:282

slik?” Vi taler om Gud gjennom gudsbilder, og en sjelesørger vil heller ikke kunne uttrykke klart hvem Gud er. Likevel kan vi i sjelesorgen si at det finnes sanne og usanne gudsbilder. I Bibelen kan vi kjenne mer av Guds vesen, gjennom Hans åpenbaring i Jesus. På denne måten er det ikke bare gudsbilder vi forholder oss til.⁷⁵ Derfor kan vi også tale om sanne og usanne gudsbilder, med bakgrunn i at Gud åpenbarer hvem Han er i Jesus.

Det er viktig at kirken fokuserer på gudsbilder som rommer lidelsen på en troverdig måte, og kan knyttes til Guds kjærlighet. Leenderts påpeker at det må finnes arenaer der en kan få hjelp med sine spørsmål knytta til tro og liv – og spesielt knytta til hvordan en kan forholde seg til Gud når det skjer mye vondt. Det blir ofte tilrettelagt i kirkelokalet med ulike tilbud etter at katastrofer rammer mange mennesker. Det må imidlertid også være rom for enkeltmennesker i krise gjennom sjelesorg og sorggrupper, og dette er også vanlig i mange menigheter.⁷⁶

Vi har ofte lett for å telle velsignelser, velgjerninger og tegn som bekræftelse på at Gud hører våre bønner. Dersom vi ikke ser noen tydelige tegn på dette, kan vi ha problemer med å tro på Gud og Hans løfter, mener Torleiv Austad. Da er det viktig å huske på at Gud tenker annerledes om bønnehørelse enn det vi gjør, og at Hans veier er annerledes enn våre veier. Mennesker i nød som ber til Gud, kan gjerne håpe på at de skal oppleve konkret inngripen i det vanskelige. Likevel opplever ikke alle dette. I stedet for å lete etter forklaringer på hvorfor Gud synes taus, er det bedre å holde fast i at Gud er der midt i det vanskelige.⁷⁷ Siden bønnens erfaringer kan være varierende og kunne skape tvil viss de blir stående alene, er det i tillegg viktig å knytte sine erfaringer til Bibelen.⁷⁸ Bønn henger nært sammen med våre gudsbilder, skriver Austad. Endrer forståelsen av de bibelske gudsbilder seg for en person, så vil også forholdet til bønnen bli annerledes. Bønn er ikke bare en henvendelse til Gud, men bønn sier også noe om Han og vårt bilde av Han. Når vi ber, vitner det om at vi tror Gud finnes, at Han hører våre bønner og bryr seg. Når en ber, forventer en å få trøst, ledelse og styrke.⁷⁹ Ut fra dette tenker jeg at for den som opplever at Gud er fraværende, kan det være utfordrende, ja kanskje til og med umulig å kunne be.

⁷⁵ Andersen 2009:288-291, 296

⁷⁶ Leenderts 2005:190-191

⁷⁷ Austad 2008:7

⁷⁸ Bayer referert etter Austad 2008:8

⁷⁹ Austad 2008:10-12

3.3.3 Klagens betydning

I livskriser er det vanlig å miste evnen til å uttrykke seg, og dette vil også være knyttet til troens språk. I psykoterapi er en opptatt av sammenhengen mellom bearbeiding av tap og traumer, og på den andre siden gjenvinning av språk. I følge Myhre er det viktig innenfor sjelesorg å legge til rette for at konfidenten kan bruke troens språk i møte med det som er vanskelig. Bibelens klagesalmer kan gi viktige bidrag i forhold til dette. Klagen har flere betydninger. For det første forløser det smerte når en kan være ærlig om hvordan en har det, i stedet for å fortrenge det. For det andre tydeliggjør klagen virkeligheten, og en kan ta inn over seg de faktiske forhold. For det tredje skaper klagen system i kaos. Klagen har en spesiell struktur som vil være mønsterdannende. Videre vil den skape orden i livs- og troserfaringer. For det fjerde åpner klagen for at Gud kan være med i det som er vanskelig. Det betyr at Gud gis ansvar for hvordan en har det. På denne måten blir det forventet at Gud som sjelesørger skal komme på banen. I klagesalmene kommer det til uttrykk at det ikke er de smertefulle omstendighetene som er det største problemet, men at Gud er fraværende jf. informanter. Gud skal opptre frelsende for oppriktige og undertrykte (for eksempel Sal.11,7; 12, 6). Derfor blir klagen en protest og en bønn om at Gud skal vise seg som Han har lovet (Sal. 6,5; 13,4; 59,5).⁸⁰

Mange mennesker stiller spørsmål om hvor Gud er i det vonde som skjer, men i følge Leenderts, vender et fåtall av disse klagen mot Gud. Dermed ønsker de ikke lengre å forholde seg til Gud som virker både likegyldig og vond. Dersom kirka i større grad er i stand til å lytte til menneskers klager, kan det være mulig at flere mennesker ønsker å forholde seg til Gud. Det kan være mulig å tro på Gud i krisesituasjoner, viss de får en forståelse av at de kan gå til Han både med sine spørsmål og sitt sinne. Mange mennesker tar avstand fra Gud, fordi de opplever Han likegyldig i tilknytning til lidelse.⁸¹

3.4 Oppsummering

Nå ønsker jeg å oppsummere hovedpunktene presentert i teorikapitlet, før jeg går over i drøftingen. Innenfor teologiske perspektiver har jeg sett at Henriksen er opptatt av skillet mellom Gud som er opphavet til alt, og hva vi tenker om Gud (gudsbilder). For å vite hvem Gud er må vi bruke Bibelen som kilde, og der kan vi se Gud ut fra hvordan Jesus åpenbarer

⁸⁰ Myhre 1994:151-155

⁸¹ Leenderts 2005:266-267

seg. Ekman skriver om hvordan Gud taler både så vi kan høre Han, men også i stillheten. Knyttet til de religionspsykologiske perspektiver har vi sett at Rizzuto mener menneskets gudsbilder blir formet med utgangspunkt i hvordan barnet blir møtt av foreldrene. Senere vil andre mennesker og livserfaringer være med å endre disse bildene og påvirke om en ønsker å tro på Gud eller ikke. Fowler har skissert en modell for utviklingen av tro. Han beskriver hvordan voksne gjennomgår en utvikling som omhandler i hvilken grad de danner en selvstendig og reflektert tro, som er i stand til å leve med paradokser. Wikström mener at Guds fravær er en naturlig del av det å tro, knyttet til et stadium i den indre åndelige veien for alle kristne. Tam deler en del av Wikströms perspektiver, og han skriver om hvordan opplevelsen av Guds fravær kan føre til at vi gir slipp på våre forventinger til Han, og i stedet kan komme nærmere evangeliets sentrum. Innenfor sjelesørgeriske perspektiver så jeg på hvordan viatorisk sjelesorg er en retning som ønsker å ivareta elementer både i forhold til å lytte, være nærværende og gå sammen med konfidenten. Dette er medvandrerrespektet. Videre er det andre elementet knyttet til at å komme med nye innspill og vinklinger i situasjonen, det handler om budbærerrollen. På denne måten kan en både bli møtt på det gudsbildet en har, men også utfordra på om en kan tenke noe annet om Gud. Når en jobber med erfaringer, følelser og gudsopplevelser så kan dette føre til en endring i gudsbilder, og dette vil ofte være avhengig av andre mennesker. Å kunne henvende seg til Gud med sin klage knyttet til det som er vanskelig, kan være frigjørende. På denne måten kan en få være ærlig med sitt sinne og sine spørsmål.

4 Drøfting

I oppgaven så langt har jeg presentert bidrag fra sjelersørgeriske, religionspsykologiske og teologiske perspektiver, som gir forståelser knytta til mennesker som er i kriser og opplever Gud fraværende. I analysekapitlet har jeg belyst hvordan mine informanter opplevde at Gud ble borte og ikke hjalp dem som forventet, når livet var utfordrende. Nå vil jeg gå videre i drøftingen ved å la empiri fra biografiene, og teori fra teologiske, religionspsykologiske og sjelersørgeriske perspektiver møtes. Og de vil sammen med min stemme være med å svare på problemstillingen: Hvordan kan en innenfor sjelersørgerisk kontekst forstå mennesker i kriser som opplever Gud fraværende? Drøftingen er med utgangspunkt i disponeringa i analysekapitlet delt inn i tre deler: 4.1 Utløsende årsaker til at Gud oppleves fraværende, 4.2 Gud annerledes enn forventet og 4.3 Belastende kontra oppbyggende formidling.

4.1 Utløsende årsaker til at Gud oppleves fraværende

Rimehaug forteller ikke hvorfor han opplevde Gud fraværende, men han mener at det har lite med teologiske oppfatninger å gjøre. Jeg tenker at det kan være ulike perspektiver på dette. En mulighet er at når Gud oppleves fraværende, så handler det om våre forventninger til Han mer enn hvem Han er. Henriksen skriver om dette skillet mellom hvem Gud er, og hva vi tenker om Han. For det er jo nettopp det jeg har sett i analysen, at Gud møter Eidner og Rimehaug på en annen måte enn de har forventet i møte med kriser. Jeg tenker at de teologiske oppfatninger en har, vil være med å påvirke gudsbildet og forventninger til Gud. Valen-Sendstad mener at kristendommens gudsbilde bare blir åpenbart i Bibelen. Det vil si at en må bygge troen på Gud, ut fra hvordan han åpenbares her. Jeg mener at gudsbildene den enkelte oppdager i Bibelen, vil handle om teologiske oppfatninger. På denne måten er det ikke lett å vite hvem Gud er. Det vil avhenge av bibelsyn til den som leser, i tillegg til at livserfaringer vil spille inn i forhold til hvordan en tolker det som blir skrevet om Gud. Det som blir utfordringen er å se at det ikke er sikkert at følelser snakker sant om hvem Gud er. Selv om en har det vondt og er deprimert, så trenger ikke det å bety at Gud er fraværende. Da vil Bibelen kunne være med å belyse disse perspektiver. På den annen side er det ikke sikkert at informantene greier å forholde seg til det som står i Bibelen. Dette vil jeg komme nærmere tilbake til.

Rimehaug mener det er ulike kilder til at Gud oppleves fraværende. Han nevner ulike faktorer som setter oss til side, for eksempel dødsfall, sykdom, ulykker, misbruk, svik og tap av arbeid. Og at disse hendelsene kan føre til depresjon og en følelse av Guds fravær. Austad

sier at vi har lett for å telle velsignelser og ytre omstendigheter som bekreftelse på at Gud hører våre bønner. Ut fra dette tenker jeg at kriser og opplevelsen av manglende bønnesvar, kan føre til at en opplever Gud fraværende. Gud handler ikke som forventet, og da kan en bli i tvil om Han er nærværende og om Han i det hele tatt finnes slik informantene opplevde. Vi ser hvordan det er samsvar mellom Rimehaug som nevner ulike faktorer som kan føre til at Gud oppleves fraværende, og Austad som mener at vi har lett for å koble Guds nærvær til ytre omstendigheter og bønnesvar. Dette viser at forventninger til Gud, og hvordan en erfarer å bli møtt av Gud knyttet til ulike livserfaringer, vil kunne påvirke om Gud oppleves fraværende. På denne måten tenker jeg at det ikke bare handler om vanskelige livserfaringer, men om hvilke forventninger en har til Gud, og hvordan en forstår Gud i møte med disse opplevelsene.

Informantene deler hvordan Gud møtte de på en annen måte enn de forventet. De hadde trodd at Gud skulle beskytte dem fra det vonde. Når de så opplever at Gud ikke møter dem som forventet, blir det vanskelig å vite hvordan de kan forholde seg til Han, og de blir i tvil om Han i det hele tatt finnes. Rizzuto skriver at gudsrepresentasjonene må omskapes for at de skal oppleves relevant i møte med livet og erfaringer. På denne måten kan en forstå årsaken til at Gud opplevdes fraværende ut fra gudsbildet. Dette kunne ikke romme de erfaringer informantene hadde, på en måte som gjorde dem i stand til å tro på Gud. Videre må det tas hensyn til at det å være i krise, gjerne vil påvirke hvordan en tenker i forhold til Gud. Da kan det være vanskelig å tro og håpe på det som tidligere har vært selvsagt. Sønderbo skriver at når en kommer i krise, så kan det gjerne være et ubevisst gudsbilde som blir fremtredende, og at dette er et annet enn det en ellers henter styrke fra. På denne måten kan en forstå at Gud oppleves fraværende ut fra at gudsbildet ikke kunne romme de vanskelige erfaringene, eller på den andre siden at erfaringene påvirket måten å se på verden, slik at det ikke lengre var mulig å forholde seg til Gud. Det virker som informantene uttrykker at begge forståelsene er relevante for dem. Jeg tenker at det vil være naturlig at disse faktorene påvirker hverandre, og gjør at for en del mennesker i kriser blir det vanskelig å oppleve Gud nærvær.

Rimehaug har sagt at det finnes ulike årsaker til at Gud oppleves fraværende, og at en vil reagere individuelt på disse. Eidner opplevde så mye sykdom og dødsfall i nærmeste familie, at han tilslutt også mistet troen på at Gud var med. På denne måten har vi sett hvordan en kan ha gudsbilder som ikke er i stand til å romme det en opplever. Ut fra analysen og teoriene jeg har brukt kan en si at en forklaring på opplevelsen av Gud som fraværende, handler om en sammenheng mellom livserfaringer, forventninger til Gud/gudsbilder og hvordan en blir møtt av Han. Derfor kan en ikke påpeke noen spesifikke utløsende årsaker til at Gud er fraværende. Rimehaug ramset opp ulike årsaker, men sa samtidig at en vil reagere

individuell på dette. Ut fra det informantene har fortalt, vil jeg avrunde denne delen med at det som sjelesørger er viktig at en har forståelse for hvordan livsomstendigheter, gudsbilder og hvordan en opplever å bli møtt av Gud henger sammen. Samtidig tenker jeg at krisen kan også bli forsterket av tidligere vanskelige livserfaringer og gudserfaringer. På denne måten kan det bli ekstra vanskelig dersom konfidenten sitter med en opplevelse av å ha blitt sviktet av Gud på nytt. Hvordan sjelesørgere konkret kan møte opplevelsen av en fraværende Gud vil jeg ha fokus på i siste del av drøftingen.

4.2 Gud annerledes enn forventet

I analysen så vi hvordan informantene opplevde at Gud ikke møtte dem som forventet. Dette knyttes både til at Gud blir bebreidet for direkte handling ved det vonde som skjer, og at Han unnlater å handle gjennom å beskytte og vise omsorg. Tam mener at som kristne må vi bli kjent med Gud som også taler i stillheten, og vi kan ikke forvente å bli beskyttet fra lidelse. Informantene ser på Guds manglende inngripen som et svik, og på denne måten deler de ikke Tams perspektiver knytta til at Gud møter dem også i stillheten og at lidelse er en naturlig del av livet. De opplever at situasjonen er både vond og urettferdig. Eidner og Rimehaug opplever at Gud er fraværende i den tunge tiden de går gjennom, og det er vanskelig å forstå at Gud blir borte når de virkelig trenger Han. De knytter Guds nærvær til at Han skal hindre det vonde, eller i alle fall være tydelig tilstede i det som er vanskelig. Før krisen kan det være at informantene tenkte at Gud er med også i det som er vanskelig, likevel trenger ikke dette perspektivet være lett å fastholde. For informantene deler at de er i en situasjon som gjør at de tenker og forstår omgivelsene på en annen måte enn tidligere. I krisen delte de ikke Tams perspektiver på Gud i lidelsen, men i ettertid kunne de tenke at Gud hadde vært med også i det som er vanskelig.

Henriksen er opptatt av skillet mellom hvem Gud er, og hva vi tenker om Han. Gud vil ut fra dette ikke være den samme som informantene tenker Han er. Derfor blir det problematisk å forme sitt eget gudsbilde ut fra tanker og erfaringer. Henriksen mener at når det i lidelsen er utfordrende å forholde til seg troen på Gud, så er det våre forestillinger som blir satt på prøve. Hos informantene ser vi at deres opplevelse først og fremst er knytta til at de opplever Gud fraværende, og at Han er annerledes enn forventet. De fokuserer ikke som Henriksen på at det er deres forestillinger om hvem Gud er, som blir satt på prøve. Derfor blir det Henriksen sier noe forenklet. En ting er at Gud er noe annet enn hva vi tenker om Han. På den annen side tenker jeg at det vil være vanskelig for informantene som opplever Gud

fraværende, å tenke at Gud er noe annet enn det de tenker og erfarer om Han. For det er jo nettopp forventningen av å bli møtt når en har det vondt og tilliten til Gud som blir satt på prøve, når de opplever at Han er borte. De forholder seg i stor grad til det de tenker, forventer og erfarer. I sårbare situasjoner vil gjerne følelser og erfaringer av å bli møtt, beskyttet og trøstet bli vektlagt. Likevel kan Henriksen sine perspektiver gi innspill i forhold til at Gud er noe annet og mer enn det vi tenker om Han. Vi ser at informantene er inne på denne tanken, når de snakker om at gudsbildet ikke rommet de erfaringer de hadde. Imidlertid er det ikke først og fremst her de har fokuset sitt. De er mer opptatt av at Gud ikke møtte dem som forventet og at Han oppleves fraværende. Det forventer at Gud skal opptre i samsvar med gudsbildet deres, og de prøver å forstå Hans vesen. I kriser deler informantene hvor viktig opplevelsen av mening og sammenheng er, og på denne måten blir de opptatt av å forstå Gud og om de i det hele tatt kan stole på Han i møte med alt som er vanskelig.

I forhold til kriser og smertefulle erfaringer, mener Henriksen at den unaturlige teologi kan gi noen innspill gjennom at Gud selv måtte lide. På denne måten kan vi vite at Gud kjenner til lidelse, og vil være nær hos den som lider. Denne tanken blir ikke uttrykt hos informantene. De opplever at Gud er annerledes enn forventet ved å tillate lidelse og være fraværende i denne. Kanskje dette kan skyldes at de fokuserer mest på følelsene sine. De har det vondt, og kan ikke skjønne at Gud også kan være med i det som er vanskelig. De forbinder Gud med noe annet enn slik livet er nå. De forteller ikke om de i forkant av krisen hadde et gudsbilde som var annerledes, enn gudsbildet i krisen. Henriksen sitt innspill om den unaturlige teologi kan være til hjelp for mennesker i kriser, ved at de kan fokusere på at Gud selv lider med den som har det vanskelig. På den annen side så gir den begrenset med svar knytta til å forstå lidelses mening.

Jobs bok og ulike klagetekster i Bibelen viser at mennesker ikke forstår lidelse, og retter sine spørsmål mot Gud. Kanskje kan det være godt for den som har det vondt, at sjelesørgeren oppmuntrer til å rette klagen mot Han. Klagen og muligheten til å kunne snakke ærlig om livet i samtalene, kan føre til at mennesker etter hvert kan oppdage Guds nærvær også i smerten. Andersen skriver at smerten må få rom, før de gode følelsene blir mer fremtredende, for eksempel knytta til Guds kjærlighet. Det er også dette informantene deler, knytta til smerten over at de opplevde Guds fravær. Etter hvert ble smerten mindre, og de kunne se at Gud hadde vært med hele tiden. Dette tiltross for at Gud var annerledes enn forventet, og de hadde trodd at Han var fraværende.

Rizzuto mener at gudsrepresentasjoner blir brukt, neglisert og aktivt forandret i møte med livshendelser og mennesker. Begge informantene forteller om gudsbilder som knuses i møte

med livet. Bildene de hadde passet ikke i forhold det de opplevde, og det de hadde forventet av Gud. Gud var ikke den de trodde, Han virket fraværende, og det var ikke lengre mulig å forholde seg til Han. De er kanskje ikke så rart at de opplevde det slik når livet var tøft, og de gjerne hadde forventet at Gud skulle være tydeligere og vise seg på en annen måte enn de opplevde. Det kan også være at de forventet at Gud skulle være den som skulle beskytte dem mot lidelse. Gudsrepresentasjonene må være relevante i møte med livet, mener Rizzuto.

Allerede i søndagsskolen er det mange som lærer om en Gud som beskytter fra fare, og at vi er trygge hele tiden fordi Han er med oss. En ting er at vi kan greie å leve med en viss kontrast til dette bildet, for vi opplever jo ganske fort at dette ikke er hele sannheten. Plutselig en dag kan imidlertid lidelsen bli så voldsom at det gjør noe med vår tillit til livet og til Gud, eller til "sannheten" ved våre gudsbilder. Akkurat slik som både Eidner og Rimehaug erfarte.

Andersen skriver at dersom vi i forkant av lidelsen mener Gud er kjærlighet, god og allmektig – så kan det være at en i lidelsen må oppgi enten troen på at Gud er god eller allmektig. Eidner forteller at da han igjen kunne tro på Gud etter krisen, var det ikke lengre på en allmektig Gud. I stedet valgte Han å tro på en Gud som hadde vært nær hele tiden, selv om han ikke hadde følt det slik. Han måtte med andre ord endre gudsbildet sitt for å tro på Gud, i tråd med det Andersen sier. Hvordan sjelesørgeren kan være en hjelp i denne prosessen, vil jeg komme tilbake til.

I følge Myhre er det i klagesalmene ikke de smertefulle erfaringene som er det største problemet, men at Gud er fraværende. Dette samsvarer med Eidner som uttrykker at opplevelsen av Gud som fraværende er det vanskeligste, og det virker som Rimehaug samtykker i dette. På denne måten kan de i klagesalmene møte andre i samme situasjon som forstår hvordan de har det. Forståelse blir trukket frem som et viktig element knytta til oppbyggende formidling av informantene i del 2.6. På den annen side har vi også sett at Rimehaug opplevde det belastende når andre kom med trøsteord fra Bibelen, mens Eidner ikke orket flere gudsord. Dersom de opplever at det som bringes inn, er noe de kan kjenne seg igjen i, og de erfarer å bli forstått, så er det større sannsynlighet at det ikke blir belastende.

Informantene deler erfaringen knytta til at Gud ble borte og depresjon. Smerten og de vanskelige følelsene retter Eidner mot Gud, mens Rimehaug forteller om hvordan han også bebreider seg selv for situasjonen. I forhold til dette skriver Leenderts at det er viktig å rette klagen mot Gud, både våre spørsmål og sinne: På denne måten kan det være lettere å forholde seg til Han med livet slik det oppleves. Myhre skriver om hvordan klage forløser smerte, i stedet for å fortrenge det som er vanskelig. På denne måten blir Gud stilt til ansvar for hvordan en har det. I Bibelen ser en hvordan mennesker retter sin klage mot Gud i Salmene,

Job, Jeremia, Habakkuk og klagesangene. For informantene kunne det kanskje vært befriende å bli møtt med oppfordringer og bibelvers om å klage. I stedet forteller Rimehaug om hvordan han blir møtt med trøsteord fra Bibelen som fører til bebreidelser ovenfor seg selv. Jeg ønsker å ta med et eksempel fra virkeligheten på klagens betydning. Turid Haugen forteller til Vårt Land hva hun opplevde da hennes sønn ble alvorlig psykisk syk, her referert etter Leenderts. Hun ba og følte at Gud ikke hørte, derfor ble hun sint på Gud, men var usikker på om det var tillatt. Haugen var mye plaget med dårlig samvittighet for følelsene sine – i tillegg til alt hun hadde å streve med. Slik hadde hun det i to år, til hun hørte en radioandakt som hjalp henne. Andaktsholderen presiserte at det var lov å være sint på Gud, og at han tålte følelsene våre. Etter dette tørte Haugen å være ærlig ovenfor Gud, med hvordan hun hadde det og hva hun følte. Det gjorde at situasjonen hennes forandret seg. Hun hadde vært plaget med fortvilelse og anklage. Nå kunne hun åpent klage, og deretter bli i stand til å møte andre mennesker som strevet.⁸² På denne måten ser vi hvordan det førte til en forandring da hun kunne klage til Gud. Før hadde hun vært sint på Gud og vært plaget med dårlig samvittighet for dette. Nå kunne hun i stedet gå til Gud med følelsene sine, og på denne måten førte det til en endring. Hun kunne være ærlig, gi Gud ansvar for hvordan hun hadde det og forvente at Han skulle møte henne i dette. Ytre sett hadde ikke hennes situasjon forandret seg, men likevel førte klagen til en endring i hennes livssituasjon.

4.3 Belastende kontra oppbyggende formidling

Fokuset her vil være på sjelesørgeriske perspektiver og i første rekke være konsentrert om oppbyggende formidling.

Rimehaug skriver at det er vanskelig når andre ikke forstår opplevelsen av Gud som fraværende. Andersen har noen bidrag i denne sammenheng knytta til sjelesørgeren. Han er opptatt av hvordan en skal respektere forståelsen konfidenten har av Gud, uavhengig av hvilket gudsbilde den andre har. Kanskje dette kan føre til at Rimehaug hadde opplevd at han ble forstått. På den annen side er det ikke lett å peke på hva som fører til at konfidenten opplever seg forstått, og at gudsbildet vedkommende har blir respektert. Det trenger vel heller ikke være slik at konfidenten opplever seg forstått, tross for at sjelesørgeren respekterer bilde vedkommende har av Gud. Likevel kan det være et bidrag som kan gjøre at han opplever seg forstått.

⁸² Leenderts 2005:270

Eide sier at sjelesørgere kan være en veiviser som kan finne sammenheng mellom smertefulle erfaringer, og hvordan en skal forholde seg til Gud. Den viatoriske sjelesorg mener jeg er relevant å anvende som løsning på dette, den vektlegger at det er viktig både å vandre med og bære bud. På denne måten tenker jeg at konfidenten både kan oppleve å bli forstått, men også få noen nye innspill. I forhold til å vandre med, beskriver Grevbo elementer som å lytte, være nærværende og gå sammen med. Jeg tror at disse elementene kan medvirke til at konfidenten kan føle at sjelesørgeren forstår, så langt det er mulig å forstå andres opplevelse. Det virker som andres forståelse for informantene, til en viss grad handler om å ikke komme med råd eller svar for tidlig i prosessen. Rimehaug sier at det ikke hjelper når andre kommer med enkle råd, gode forklaringer eller deler at de selv har møtt Gud. Imidlertid kan vandre med elementene føre til at konfidenten opplever å bli møtt på en måte som virker oppbyggende ved å bli tatt på alvor, forstått og møtt der han er.

Rimehaug forteller at det ikke var enkle råd og oppmuntringer han trengte, for å komme ut av mørket. Han trengte å bli møtt der han var, få oppmuntring til å holde ut der, og bevare håpet om at Gud ville vise seg. Andersen har noen perspektiver knytta til dette. Han skriver at smerten og vreden må få rom, før folk kan oppleve trøst, mening, glede og Guds kjærlighet. Medvandrerrespektet fra den viatorisk sjelesorg vil kunne være med å oppfylle dette. Jeg tenker at det handler om at en kan få dele det en opplever og det som er vanskelig, uten at sjelesørgeren er ute etter å komme med forklaringer i første omgang. Da kan det føre til at konfidenten vegrer seg for å være ærlig på hvordan en har det, viss en opplever at den andre er rask til å komme med forklaringer, og ikke er villig til å ta smerten på alvor. Sjelesørgeren kan på denne måten være med å gi rom for at opplevelsene konfidenten har og gudsbildet kan komme til uttrykk. Dette vil være i tråd med medvandrerrespektet ved den viatoriske sjelesorgen. På denne måten kan konfidenten oppleve å bli tatt på alvor og møtt der han er, og jeg tenker sjelesørgerens engasjement kan gjøre at konfidenten kan få mot både til å holde ut i det som er vanskelig, og kanskje etter hvert også kunne se at Gud er med gjennom møte med et annet menneske. Videre kan sjelesørgeren etter hvert utfordre bildet konfidenten har av Gud. Er Gud virkelig slik? Kan en tenke noe annet om Gud? Dette handler om budbærerrespektet ved den viatoriske sjelesorg.

Gade skriver at skriftsteder kan være en kilde til oppmuntring, men jeg ser ut fra informantene at det kan være utfordrende å bruke det på en god måte i sjelesorg. Eidner sluttet å lese i Bibelen, fordi han ikke orket flere gudsord. Jeg kunne ønske informantene hadde gitt et mer utfyllende bilde av hva som var belastende og oppbyggende knytta til bruk av Bibelen. For jeg tenker at som sjelesørger kan en ha lett for å anvende Bibelen som kilde til trøst, men

så oppleves det ikke slik for konfidenten. Gade sier imidlertid at de skriftsteder som brukes skal ta sorg, lidelse og smerte på alvor. Rimehaug sier noe om hvilke skriftsteder han opplever utfordrende. Han opplever det vanskeligste med andre som kommer med ord fra Bibelen som ber han om å holde fast på troen. På denne måten kan en vil si at disse ikke tar lidelsen og smerten på alvor. Jeg tenker det er viktig at sjelesørgeren først har tatt seg tid til å lytte og prøve å forstå konfidenten, før en i det hele tatt kommer med bibelvers. Ut fra Eidner som uttaler at han ikke orket flere bibelvers, er det ikke sikkert dette er den beste hjelpen å gi konfidenten. Jeg tenker at uansett må ikke bibelvers brukes som en løsning, der sjelesørgeren distanserer seg fra å høre på historien og prøve å forstå hvordan konfidenten har det. Som Andersen skrev så er det viktig at smerten kan få komme til uttrykk i første omgang.

I hvilken grad en sjelesørger lar konfidentens smerte få komme til uttrykk, kan gjerne handle om hvordan han tolker opplevelsen av den fraværende Gud. Sjelesørgere kan se på vanskelige gudsbilder som trosanfektelse (teologisk) eller ut fra livserfaringer (religionspsykologisk). Hos Rimehaug virker det som den personen som ber han om å holde fast på troen, ser hans åndelige utfordringer som teologiske. På denne måten tenker jeg at han ikke opplever forståelse, men at det heller kan føre til både irritasjon og anklager ovenfor seg selv. For han forteller om hvordan en kan lure på om det er han selv, eller Gud som svikter når andre snakker om fred og Guds nærvær. Det viser noe av utfordringen ved det budbærende elementet ved viatorisk sjelesorg. En kan komme med nye innspill og bibelvers i situasjonen, men samtidig må en være bevisst hvordan dette gjøres for å unngå at det skal bli belastende. Denne balansen er ikke lett, og informantene forteller også om hvordan de ser på verden på en annen måte og tenker annerledes enn før krisen. På denne måten ønsker de å bli møtt på en annen måte enn før. I tillegg kan de også være mer sårbare på hvordan de blir møtt, ut i fra at de opplever seg ensomme og har det vondt. Ut i fra at mennesker er forskjellige, vil det også variere hva som oppleves oppbyggende for den enkelte. Det er derfor ikke mulig å sette opp noen liste over hvordan en kan oppfylle det budbærende elementet ved den viatoriske sjelesorg på en god måte. Informantene vektlegger ønsket om å bli forstått, og dette må også være fokus i sjelesorgsamtalen.

Eide gir noen innspill ved å si at sjelesørgere kan være en veiviser som kan finne sammenheng mellom smertefulle erfaringer, og hvordan en skal forholde seg til Gud. De kan fortelle om at Gud kjemper mot det vonde, og at Han har kjærlighet for lidende mennesker, grunnfesta i Hans egen lidelse. Jeg tror også det å legitimere klagen kan være god hjelp for konfidenten, slik at han skjønner at det er lov å være sint og stille spørsmål til Gud. På denne måten kan en opprette en relasjon til Gud, der en også kan klage over at Han oppleves

fraværende. På den annen side så tenker jeg at dette kan være utfordrende når en føler at Gud ikke bryr seg, så ser en kanskje heller ikke noen hensikt i å klage. Informantene forteller om hvordan de ble skuffet over Gud som ikke var der for dem som forventet, og da er det gjerne vanskelig å rette klagen mot Gud. Kanskje sjelesørgeren kan være den som uttrykker klagen for dem når de selv ikke orker. På denne måten kan sjelesørgeren tydeliggjøre hvordan en kan være ærlig med Gud også om det som er vanskelig.

Det kommer tydelig frem hos Rimehaug hvor godt det er å møte mennesker som forstår hvordan han har det. Han søker etter ord hos forfattere som kan gi forståelse knytta til at Gud oppleves fraværende. I Bibelens klagesalmer blir også smerten over Guds fravær uttrykt. Eidner tydeliggjør at Bibelen ikke var oppbyggende i prosessen hans, for han orket ikke flere bibelord. Rimehaug uttaler derimot at det var en lettelse å oppdage at flere bibelske personer klager over sin nød, og at Gud ikke viser seg. På denne måten føler han seg både forstått og ikke så alene i det han går gjennom. Om Eidner har vært borti tekstene Rimehaug viser til, hadde vært interessant å vite. Vi vet i alle fall at en av informantene opplevde disse tekstene oppbyggende. Nettopp på grunn av forståelse som blir trukket fram som et viktig moment i den prosessen som ofte føles ensom og smertefull.

Knytta til den oppbyggende formidlingen, har vi sett hvor viktig forståelse er både hos andre mennesker og ulike skriftlige kilder. Den viatoriske sjelesorgretningen kan være med på å oppfylle elementet knytta til forståelse. Det er viktig med balansen mellom å vandre med og bære bud – det vil si at konfidenter både skal bli møtt og utfordra. På denne måten kan sjelesørgeren være en veiviser mellom erfaringer og gudsbilder.

5 Avslutning

I denne oppgaven har vi sett hvordan Rimehaug og Eidner opplever at Gud er fraværende når livet er utfordrende. Når Gud oppleves fraværende kan en forstå det ut fra sammenhengen mellom livserfaringer, forventninger til Gud/gudsbilder og hvordan en blir møtt av Han. Informantene opplevde at deres gudsbilder ikke kunne romme de hendelsene de møtte. Gud var ikke slik de trodde, Han beskyttet ikke eller møtte de som forventet. Dermed ble det vanskelig å forholde seg til Gud, og i det hele tatt stole på Hans omsorg og eksistens. Dette var en smertefull prosess å være i, og det var i tillegg belastende at andre ikke skjønnte hvordan de hadde det.

Både teologiske, religionspsykologiske og sjelesørgeriske perspektiver har gitt innspill knytta til hvordan en innenfor sjelesørgerisk kontekst kan forstå mennesker i kriser som opplever Gud fraværende. I Bibelen åpenbares Gud gjennom Jesus, men menneskers livserfaringer vil påvirke hvordan de forstår Gud ut fra Bibelen. Sjelesørgere kan være en veiviser for mennesker i kriser, slik at de ser sammenhengen mellom gudsbilder og erfaringer. På denne måten kan gudsbilder bli bevisste, og eventuelt endret. Jeg har vist hvordan den viatoriske sjelesorgretningen kan være en tilnærming i møte med menneske som opplever Gud fraværende. Det er viktig at en sjelesørger har kompetanse i å møte mennesker som opplever Gud fraværende på en god måte, men på den andre siden må det være rom for at dette oppleves individuelt. Det viktigste informantene peker på, er behovet for forståelse i møte med andre mennesker.

Jeg kunne tenke meg å ha dypere innsikt i det informantene mine opplevde, for å få til dette måtte jeg ha dybdeintervjuet dem. Det kunne i tillegg også vært interessant å ha intervjuet flere, for å få et bedre grunnlag for sammenligning og nyansering. Ellers har det blitt mer kunnskap om hvordan livserfaringer og tro påvirker hverandre, dette kommer bl.a. til uttrykk i Leenderts bok *Når glassflaten brister*. Likevel så har jeg sett at det er begrenset med litteratur og forskning på dette emnet. Noen av grunnen kan kanskje være fordi det er først i senere tid det har blitt fokus på dette, og det er et tema som er personlig og ofte vanskelig å artikulere. Mange mennesker er heller ikke klar over sammenhengen i eget liv mellom livserfaringer og tro/gudsbilder. Jeg ser at det i hovedsak er biografier som tar de personlige erfaringene opp, men teorien behandler emnet generelt. Det hadde vært interessant å se om disse stemmene fremover kunne møtes i større grad.

6 Kilder

Andersen, Leif (2005): "Gud og det onde" I Højlund, A.C. (red.) *Gudsbilledet i fortid og nutid. Semikolon 5* s. 46-61. Forlaget Kolon: Århus

Andersen, Leif (2009): "Gudsbilleder i sjælesorgen" I *Tidsskrift for sjelesorg nr.4/2009* s. 281-298. Institutt for sjelesorg Modum Bad. Luther forlag: Oslo

Austad, Torleiv (2008): "Gudsbildet i bønner" I *GUD møter oss. Artikler om bønn og gudsbilde* s. 1-13. Akademia forlag: Oslo.

Cullberg, Johan (2007): *Mennesker i krise og utvikling*. Universitetsforlaget: Oslo

Eide, Øyvind (2007): "Har sjelesorgens teologi sviktet det lidende menneske?" I *Tidsskrift for sjelesorg nr. 1 2007* s. 4-16. Institutt for sjelesorg Modum Bad. Luther forlag: Oslo

Eidner, Odd J. (2006): *Den doble sorgen. Presten som mistet to barn og troen på Gud*. Genesis forlag: Kjeller

Fowler, James W. (1981): *Stages of Faith. The Psychology of Human Development and the Quest of Meaning*. Harper&Row, Publishers: San Francisco

Gade, Tove (2010): "Hvem er Gud, når livet gjør ondt? Korsteologi og trinitetsteologi når troen på den almægtig Gud ikke er det eneste svar" I *Tidsskrift for sjelesorg nr.3* s. 195-210. Institutt for sjelesorg Modum Bad. Luther forlag: Oslo

Grevbo, Tor Johan S. (2003): *Guds masker i sjælesorgen. Hvordan forholde seg til det guddommelige maskespill teoretisk og praktisk? Skriftserien Koinonia nr. 5/2003*. Institutt for sjelesorg: Modum Bad: Vikersund

Grevbo, Tor Johan S. (2006): *Sjælesorgens vei. En veiviser i det sjælesørgeriske landskap – historisk og aktuelt*. Luther Forlag AS: Oslo

Gross, Inge Merete (2010): "Gudsmørke som troserfaring" I *Tidsskrift for sjelesorg nr.2* s. 107-118. Institutt for sjelesorg Modum Bad. Luther forlag: Oslo

Henriksen, Jan-Olav (2001): *Gud-fortrolig og fremmend. Etertanker*. Gyldendal norsk forlag: Oslo

Johannessen, Asbjørn, Tufte, Per Arne og Christoffersen, Line (2010): *Introduksjon til samfunnsvitenskapelig metode*. Abstrakt forlag: Oslo

Leenderts, Torborg Aalen (2005): *Når glassflaten brister. Om brytningen mellom livet og troen*. Verbum: Oslo

Legarth, Peter V. (2005): "Gud i Jesus ifølge Paulus. Jesu betydning for det kristne gudsbilde" I Højlund, A.C. (red.) *Gudsbilledet i fortid og nutid*. Semikolon 5. Forlaget Kolon: Århus

Lindheim, Ingebjørg (1990): "Tidsskrift for sjelesorg intervjuer: et møte med Ana Maria Rizzuto" I *Tidsskrift for sjelesorg nr.3 1990* s. 23-28. Institutt for sjelesorg Modum Bad. Luther forlag: Oslo

Livbjerg, Grethe (2002): *Johannes af Korset. Åndelig vejleder for vor tid*. Katolsk forlag: Charlottenlund

Løland, Hanne (2008): "Mitt liv er kommet nær dødsriket. Klage i det gamle testamentet og i dag" i *Halvårsskrift for praktisk teologi: tilleggshefte til Luthersk kirketidende, nr. 1* s. 36-47. Luther forlag: Oslo

Mettinger, Trygve N.D (1987): *Namnet och Närvaron. Gudsnamn och Gudsbild i Böckernas Bok*. Bokförlaget Libris: Örebro

Myhre, Klara (1994): "Leve i lyset med sitt mørke: sjelesørgeriske motiv fra Det gamle testamentet klagesalmer" I *Tidsskrift for sjelesorg nr.2/3* s. 149-160. Institutt for sjelesorg Modum Bad. Luther forlag: Oslo

Repstad, Pål (2007): *Mellom nærhet og distanse. Kvalitative metoder i samfunnsfag.*

Universitetsforlaget: Oslo

Rimehaug, Erling (2000): *Når Gud blir borte.* Genesis forlag: Oslo

Rizzuto, Ana-Maria (1979): *The Birth of the Living God. A Psychoanalytic Study.* University of Chicago Press: Chicago

Silverman, David (2006): *Interpreting qualitative data.* Sage publications: Los Angeles/London/New Delhi/Singapore/Washington DC

Sønderbo, Susanne (2003): "Gudsbilder og gudsrepresentasjon" I Köhn, Rosemarie og Sønderbo, Susanne *Gode gud? Gudsforgiftning og gudsbilder* s. 21-30. Pax forlag A/S: Oslo

Tam, Ekman P.C (2001): "Guds taushet og stillhetens Gud" I *Over alt. Tidsskrift for bønn, meditasjon og Kristusmystikk* s.11-23. Nr. 3. utgitt av Peterstiftelsen: Son

Thagaard, Tove (2009): *Systematikk og innlevelse. En innføring i kvalitativ metode.*

Fagbokforlaget: Bergen

Valen-Sendstad, Aksel (2005a): "Troen på Gud etter Kant. Kampen om gudsbildet i nyere teologi" I Højlund, A.C. (red.) *Gudsbilledet i fortid og nutid.* Semikolon 5 s. 6-19. Forlaget Kolon: Århus

Valen-Sendstad, Aksel (2005b): "En Gud som blir vred og angrer. Den bibelske åpenbaring og dogmet om Guds uforanderlighet" I Højlund, A.C. (red.) *Gudsbilledet i fortid og nutid.* Semikolon 5 s.20-31. Forlaget Kolon: Århus

Widerberg, Karin (2001): *Historien om et kvalitativt forskningsprosjekt.* Universitetsforlaget: Oslo

Wikström, Owe (2008): *Det blendende mørket. Å oppdage den store gleden.* Luther Forlag: Oslo